

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Світлана Біла

**Методика навчання історії у закладах
профільної середньої освіти**

Методичні рекомендації до семінарських занять

Дрогобич, 2026

УДК 94(07)

Б61

*Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 5 від 23 квітня 2026 р.)*

Рецензенти:

Стецик Юрій Орестович, доктор історичних наук, професор кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Драган Володимир Іванович, директор закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів №3 Бориславської міської ради Дрогобицького району Львівської області.

Відповідальний за випуск

Петречко Олег Михайлович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Б61 Біла Світлана.

Методика навчання історії у закладах профільної середньої освіти: методичні рекомендації до семінарських занять. Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2026. 48 с.

Навчально-методичний посібник укладений відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Методика навчання історії у закладах профільної середньої освіти» для підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю А4 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) галузі знань А Освіта, затвердженої науково-методичною радою ДДПУ імені Івана Франка.

У посібнику наведено тематику семінарських занять та методичні поради щодо опрацювання і висвітлення питань, які виносяться на заняття, подано рекомендовану для опрацювання літературу та тематику індивідуальних завдань до кожного семінару.

Рекомендований для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності А4 Середня освіта (Історія та громадянська освіта).

ЗМІСТ

Вступ	4
Семінарське заняття № 1. Профільна середня освіта в Україні: становлення, розвиток, перспективи.	5
Семінарське заняття № 2. Історичні дисципліни у закладах профільної середньої освіти в Новій українській школі.	9
Семінарське заняття № 3. Урок-лекція – провідна форма освітнього процесу у закладах профільної середньої освіти.	14
Семінарське заняття № 4. Уроки - семінарські та практичні заняття як форми пізнавальної діяльності здобувачів профільної середньої освіти.	17
Семінарське заняття № 5. Інноваційні технології навчання історії у закладах профільної середньої освіти.	21
Семінарське заняття № 6. Організація та форми самостійної та науково-дослідницької діяльності здобувачів профільної середньої освіти.	34
Семінарське заняття № 7. Система контролю за результатами навчання здобувачів закладів профільної середньої освіти.	44

Вступ

Дисципліну «Методика навчання історії у закладах профільної середньої освіти» вивчають здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) за освітньою програмою «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)». Ця дисципліна формує у магістрів професійні знання та уміння фахово здійснювати освітній процес у закладах профільної середньої освіти. Вивчення «Методики навчання історії у закладах профільної середньої освіти» забезпечує формування у здобувачів таких професійних компетентностей, як: здатність використовувати різні стратегії комунікації в професійній та науковій діяльності у сфері середньої освіти; здатність до педагогічного партнерства в професійній та науковій діяльності, саморозвитку та навчання впродовж життя; здатність інтегрувати знання й розв'язувати складні задачі, провадити дослідження та/або інноваційну діяльність з метою розвитку нових знань та процедур у сфері середньої освіти; здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності, визначати індивідуальні професійні потреби та перспективи, оцінювати результати діяльності команд та колективів; здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності; здатність до моделювання змісту навчання, формування в учнів ключових компетентностей та здійснення інтегрованого навчання; здатність розробляти та презентувати освітні проекти, управляти ними та мотивувати виконавців на досягнення спільної мети; здатність формувати в учнів культуру академічної доброчесності та дотримуватися її принципів у власній професійній діяльності; здатність до аналізу та критичної оцінки історичних та громадсько-політичних джерел та наукової літератури; здатність інтерпретувати історичні явища та процеси, тенденції та закономірності, стереотипи та конфлікти певного історичного періоду та регіону, роль особистості в історії та житті громади; здатність до розуміння дискусійних проблем, основних напрямків і здобутків історіографії як у цілому, так історії певної доби/регіону/теми та локальної громади; здатність усвідомлювати глибинні смисли та основну мету освітнього процесу в культурно-антропологічних і громадянознавчих вимірах та аксіологічній скерованості¹.

Мета посібника – надати магістрам методичні поради щодо підготовки до семінарських занять з дисципліни. До кожного семінарського заняття подано список рекомендованої літератури. У посібнику вказані також індивідуальні завдання, які мають виконати здобувачі. Навчально-методичний посібник укладений згідно з робочою програмою дисципліни «Методика навчання історії у закладах профільної середньої освіти» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю А4 Середня освіта (Історія та громадянська освіта), затвердженої науково-методичною радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол від 16.12.2025 р. № 12).

¹ Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю А4 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) галузі знань А Освіта. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1wQL8YYkj56Tmm1FH9iK8NS7q6jwMVC_7

Семінарське заняття № 1.

Профільна середня освіта в Україні та за кордоном: становлення, розвиток, перспективи

План:

1. Становлення та розвиток профільної середньої освіти в Україні: історичний досвід і традиції. Змістове наповнення курсів історії у профільних класах поглибленого рівня та рівня стандарту.
2. Формування змісту освітніх компонентів громадянської та історичної освітньої галузі профільної середньої освіти в НУШ.
3. Особливості вивчення історії у закладах профільної середньої освіти за кордоном.

Індивідуальне завдання: підготувати мультимедійну презентацію про особливості викладання історичних дисциплін у закладах профільної освіти за кордоном (країна на вибір).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт профільної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851 «Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednoi-osvity-851-250724>
 2. ІСТОРІЯ: УКРАЇНА І СВІТ. 10-11 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Київ: НРЕСРІС, 2022. 64 с.
 3. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти» від 30 липня 2024 р. № 1072. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kontseptualnykh-zasad-reformuvannia-istorychnoi-osvity-v-systemi-zahalnoi-serednoi-osvity>
 4. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» від 29 серпня 2024 р. № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>
 5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>
 6. Типова освітня програма для 10-12 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/2025/06/25/top-dlya-10-12-kl-zzso-yaki-zabezp-zdob-prof-osvity-25-06-2025-1.pdf>
1. Алексеева С. Профільна середня освіта професійного спрямування: стратегічні орієнтири та успішні практики. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 138-141.*
 2. Головка М. Європейські моделі організації профільної середньої освіти. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 16-19.*
 3. Засекіна Тетяна. Формування обов'язкових освітніх компонентів профільної середньої освіти. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ :*

- Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 36-40. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740949/1/Zasiekina_SPECIALIZED_2024.pdf
4. Кириченко Микола, Отамась Інна. Реалії та перспективи профільної середньої освіти в Україні: досвід Європи. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекої Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В.* Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 23-27.
 5. Кремень В. Г., Топузов О. М., Ляшенко О. І., Мальований Ю. І., & Засека Т. М. Профільна середня освіта: концептуальні засади для нової української школи. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 5(2). С. 1-8. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5201>
 6. Кривонос М. Значення профільного навчання в сучасній освітній діяльності. *Global Trends in the Development of Information Technology and Science*. January 8-10, 2025. Stockholm, 2025. С.173-178. URL: http://eprints.zu.edu.ua/42243/1/Sweden_1_08.01.2025.pdf
 7. Кушнір В. М. Профільне навчання в історії розвитку вітчизняної школи (друга половина XIX–XX ст.). Монографія. Умань : Видавець «Сочинський», 2016. 418 с.
 8. Лов'янова І. В. Профільна школа: історичний досвід та сучасні проблеми. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : збірник наукових праць*. 2012. . URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/2342>
 9. Ляшенко Олександр. Шляхи реалізації профільної середньої освіти в умовах реформування української школи. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекої Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В.* Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 10-16.
 10. Малихін Олександр, Арістова Наталія, Ліпчевська Інна. Нормативно-правове забезпечення профільної середньої освіти. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекої Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В.* Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 88-94.
 11. Малихін О., Арістова Н. Організація профільної середньої освіти: досвід Естонської Республіки. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекої Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В.* Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С.27-32.
 12. Мороз П., Мороз І. Формування змісту освітніх компонентів громадянської та історичної освітньої галузі профільної середньої освіти. *Проблеми сучасного підручника*. Випуск 32. 2024. – С. 133-148. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-133-148>
 13. Моцак С. І. До питання змісту навчання історії в профільній школі. *Наук. вісн. Чернів. ун-ту. Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича*. Чернівці, 2011. Вип. 575. С. 125–131.
 14. Пометун О., Гупан Н. Конструювання змісту історії як обов'язкового предмета профільної освіти. *Вісник НАПН України*, 2024. № 6(1). С. 1-5. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6116>
 15. Пометун Олена, Ремех Тетяна. До питання структури й предметного наповнення профілів навчання громадянської та історичної освітньої галузі. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекої Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В.* Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 60-65.
 16. Пометун Олена. Формування змісту навчання історії як базового предмета профільної середньої освіти. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекої Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В.* Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 123-126.
 17. Пригодій М. А. Реалізація профільної середньої освіти професійного спрямування у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти: Наукова доповідь на пленарному засіданні методологічного семінару «Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації», 4 квітня 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. Т. 6. № 1. 2024. С. 1-6. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6112>
 18. Пригодій Микола. Реалізація профільної середньої освіти професійного спрямування у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І.,*

- Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 56-60.
19. Присяжнюк Юрій. Досвід впровадження сучасної історичної дидактики в профільних класах: аналіз та перспективи. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 126-131.
 20. Просіна Ольга. Особистий план професійної трансформації педагогічних працівників для роботи в профільній школі: сутність, структура, значення. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С.211-215.
 21. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 288 с.
 22. Профільне навчання в старшій школі: шляхи розвитку: Наук.-доп. бібліогр. покажч. Вип.1 / АПН України. ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського; Уклад.: Л.О. Пономаренко, Л.І. Ніколюк, Л.І. Самчук, І.М. Каневська; Наук. консультант і автор вступ. ст. В.І. Кизенко, канд. пед. наук; Наук. ред. і відп. за вип. Т.Ф. Букшина; Бібліогр. ред. Є.К. Бабич; Рецензент Н.М. Бібік, д-р пед. наук. К., 2004. 163 с.
 23. Удод Олександр. Багатолика Кліо: історична наука, політика пам'яті, історична дидактика (якою бути історії у профільній середній школі?). *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 134-137.
 24. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект: кол. монографія / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. В. Косянчук, О. В. Барановська, та інші.]; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської.– Київ, КОНВІ ПРІНТ 2018. 260 с.
 25. Формування профілів навчання в академічних ліцєях : методичні рекомендації. [Електронне видання] / Н. Богданець-Білоskalенко, Д. Васильєва, М. Головка, О. Горошкіна, К. Задорожний, Т. Засекіна, Г. Лашевська, П. Мороз, О. Пометун, Л. Рябовол, І. Твердохліб. Київ: Педагогічна думка, 2025. 69 с
 26. Хмуренко В. Практика реалізації профільної освіти академічного спрямування. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 65-69.
 27. Яценко В. Проектування моделі профільної середньої освіти за змістом нової редакції професійного стандарту вчителя ЗЗСО. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 73-78.

Методичні поради

У першому питанні здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти на основі ретельного аналізу рекомендованих джерел та літератури мають охарактеризувати основні етапи становлення профільного навчання в Україні, визначаючи, що ще у 2003 році була прийнята Концепція профільного навчання у трьохрічній старшій школі. Однак, вона не була зреалізована у повному обсязі (особливо після встановлення у 2010 році 11 - річного терміну навчання), і поширювалися лише окремі положення концепції, зокрема про дещо різне змістове наповнення та різну кількість годин шкільних курсів історії України та всесвітньої історії за трьома рівнями: на рівні стандарту, академічному та профільному рівні. Здобувачам рекомендується також обґрунтувати або спростити тезу про те, що переважання у тогочасних школах так званого універсального профілю призводило до нівелювання профільного навчання. Магістри також повинні охарактеризувати особливості, переваги та недоліки реалізації профільного навчання після 2018 року, зокрема різне змістове наповнення шкільних курсів історії на рівні стандарту та профільному рівні, наявність інтегрованих курсів історії («Історія: Україна і світ»), інтегрованих курсів історії та громадянської освіти, вибіркового спецкурсів

(«Визначні постаті України», «Історія української культури», «Досліджуємо історію України», «Міжнародні відносини у другій половині ХХ століття», «Полікультурна історія України», тощо); можливість закладів загальної середньої освіти вибирати самостійно профілі навчання.

При підготовці до **другого питання**, здобувачі мають передовсім проаналізувати концептуальні засади НУШ, Державний стандарт профільної середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851, який вступить у дію з 1 вересня 2027 року) та наказ Міністерства освіти та науки від 30 липня 2024 року № 1072 про концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. Адже, профільна середня освіта — третій рівень повної загальної середньої освіти (10–12 класи) — запроваджується в Україні з 1 вересня 2027 року в рамках реформи «Нова українська школа». Вона передбачає розширення можливостей учнів у виборі індивідуальної освітньої траєкторії, поглиблене вивчення профільних предметів і компетентнісний підхід до навчання.

Здобувачі мають вказати також на чинники, які вплинуть на формування змісту історичних дисциплін у закладах профільної середньої освіти з 2027 року, а саме наявність академічного та професійного спрямування закладів профільної середньої освіти, циклів профільного навчання. Розкриваючи питання про реалізацію змісту історичного матеріалу у профілях громадянської та історичної галузі та інших профільних спрямуваннях варто наголосити на різнорівневості та різноманітній концептуальній спрямованості історичних дисциплін, а саме: як обов'язкових загальноосвітніх компонентів – базових предметів для усіх профілів; спеціальних профільних курсів для профілів історичної та громадянської галузі; вибіркового (профільних та позапрофільних) курсів. Варто зупинитися на змістових пріоритетах основних історичних курсів, зокрема інтегрованому характері, акцентуванням на новітній історії, історії сучасності, історії українського націєтворення і державотворення. Магістрам варто окреслити і перспективне предметне наповнення спеціальних профільних курсів для профілів громадянської та історичної галузі, передовсім акцентуючи на таких кластерах, як регіональна, культурна, інтелектуальна, військова, релігійна, етнічна історія, історія державотворення, історія протистояння імперським режимам, історія правових вчень. Слід відзначити магістрам і перспективні спеціальні історичні вибіркові курси, які можуть читатися для профілів інших спрямувань, зокрема повсякдення історія, історія технічних винаходів та наукових відкриттів, тощо.

При відповіді на **третє питання** магістрам необхідно вказати загальні засади організації профільного навчання у старшій школі за кордоном, зокрема те, що там переважно заклади профільної середньої освіти мають також два спрямування: загальноосвітнє (універсальне, академічне) та технологічне (професійне), разом з тим заклади обивих спрямувань є багатопрофільними. Саме багатопрофільність створює широкі можливості вибирати предмети для вивчення, багаторівневості освіти, забезпечує інтереси учнів та реалізацію ними індивідуальних освітніх траєкторій. Заклади профільної середньої освіти здебільшого представлені гімназіями, ліцеями та коледжами. Варто врахувати і наступні риси профільного вивчення історичних дисциплін за кордоном: історія є обов'язковою, але незавжди як окремий предмет і не завжди протягом усіх років навчання, здебільшого на базовому рівні. Як правило історія поєднується із суспільствознавством, громадянською освітою, політичними науками, і навіть географією. Для гуманітарних профілів можуть читатися поглиблені курси сучасної історії. Доцільно здобувачам розкрити і основні принципи вивчення історії за кордоном: проблемно-тематичний та компетентнісний підходи. При підготовці мультимедійних презентацій про особливості викладання історичних дисциплін у певних країнах магістри доповнять свої знання конкретним змістовим наповненням.

Семінарське заняття № 2.

Історичні дисципліни у закладах профільної середньої освіти в Новій українській школі

План:

1. Інтегрований курс історії та громадянської освіти як обов'язковий для усіх профілів закладів профільної середньої освіти: основні цілі, змістове наповнення, концептуальні ідеї, компетенційний потенціал.
2. Курси «Історія України» та «Всесвітня історія» та інтегровані курси історії як освітні компоненти поглибленого рівня профілів громадянської та історичної галузі: основні цілі, змістове наповнення, компетенційний потенціал.
3. Спеціальні курси для профілів громадянської та історичної галузі: основні цілі, змістове наповнення, концептуальні ідеї.
4. Вибіркові курси (профільні та позапрофільні): основні цілі, змістове наповнення, концептуальні ідеї.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт профільної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851 «Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-derzhavnoho-standartu-profilnoi-serednoi-osvity-851-250724>
2. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс історії та громадянської освіти. 10-12 клас. Профільна середня освіта. Основний рівень» для закладів загальної середньої освіти. Автори: Топольницька Ю.А., Охріменко О.С., Панарін О.Є., Макаревич А.С., Кафтан М.В., Кухарська Л.П., Голяченко О.Л. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna-serednya/profilna/mnp/2025/11/ukrayina-i-svit-integrovanii-kurs-10-12-kl-osnovnii-riven-mnp-uiro.pdf>
3. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс історії та громадянської освіти: "Історія: Україна і світ" 10—12 класи. Поглиблений рівень» для закладів загальної середньої освіти. Автори: Гісем О. В., Бойко В. І., Василенко Я. Л., Даниленко В. М., Мартинюк О. О., Сирцова О. М., Тарасюк Т. Д. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna-serednya/profilna/mnp/2025/11/ukrayina-i-svit-integrovanii-kurs-10-12-kl-pogliblenii-riven-mnp-uiro.pdf>
4. Модельна навчальна програма Всесвітня історія 10—12 класи Поглиблений рівень. Автори: Гісем О. В., Бойко В. І., Василенко Я. Л., Даниленко В. М., Мартинюк О. О., Сирцова О. М., Тарасюк Т. Д. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna-serednya/profilna/mnp/2025/11/vi-pogliblenii-riven-10-12-kl-mnp-uiro-1.pdf>
5. Модельна навчальна програма Історія України 10—12 класи Поглиблений рівень. Автори: Гісем О. В., Бойко В. І., Василенко Я. Л., Даниленко В. М., Мартинюк О. О., Сирцова О. М., Гісем О. О., Сорочинська Н. М. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna-serednya/profilna/mnp/2025/11/iu-pogliblenii-riven-10-12-kl-mnp-uiro.pdf>
6. Модельна навчальна програма курсу «Клімат та історія. Основний / Поглиблений рівень» для закладів загальної середньої освіти. Автори: Леонід Горобець, Юлія Топольницька «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 05 вересня 2025 року № 1215)
7. Модельна навчальна програма «Інтегрований курс історії та громадянської освіти: "Історія: Україна і світ" 10—12 класи. Основний рівень» для закладів загальної середньої освіти. Автори: Гісем О. В., Бойко В. І., Василенко Я. Л., Даниленко В. М., Мартинюк О. О., Сирцова О. М., Тарасюк Т. Д.
8. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти» від 30 липня 2024 р.

- № 1072. URL : <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kontseptualnykh-zasad-reformuvannia-istorychnoi-osvity-v-systemi-zahalnoi-serednoi-osvity>
9. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» від 29 серпня 2024 р. № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>
 10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>
 11. Типова освітня програма для 10-12 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/2025/06/25/top-dlya-10-12-kl-zzso-yaki-zabezp-zdob-prof-osvity-25-06-2025-1.pdf>
1. Алексєєва С. Профільна середня освіта професійного спрямування: стратегічні орієнтири та успішні практики. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засєкіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 138-141.*
 2. Бурлачка М. Освітні тренди викладання історії України в умовах воєнного стану. *Фахова передвища освіта. № 4. 2022. С. 39– 42.*
 3. Засєкіна Тетяна. Формування обов’язкових освітніх компонентів профільної середньої освіти. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засєкіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 36-40. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740949/1/Zasiekina_SPECIALIZED_2024.pdf*
 4. Мороз П., Мороз І. Формування змісту освітніх компонентів громадянської та історичної освітньої галузі профільної середньої освіти. *Проблеми сучасного підручника. Випуск 32. 2024. С. 133-148. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2024-32-133-148>*
 5. Пометун О. І. Актуальні питання формування національної ідентичності учнів у процесі здобуття громадянської та історичної освіти: Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання», 6 квітня 2023 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2023. Т. 5. № 1. С. 1-4. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718350/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%A0%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%85%201.pdf>*
 6. Пометун О., Гупан Н. Конструювання змісту історії як обов’язкового предмета профільної освіти. *Вісник НАПН України. 2024. № 6(1). С. 1-5. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6116>*
 7. Пометун Олена, Ремех Тетяна. До питання структури й предметного наповнення профілів навчання громадянської та історичної освітньої галузі. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засєкіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 60-65.*
 8. Пометун Олена. Формування змісту навчання історії як базового предмета профільної середньої освіти. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засєкіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С.123-126.*
 9. Пригодій Микола. Реалізація профільної середньої освіти професійного спрямування у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти // *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засєкіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 56-60.*
 10. Пригодій М. А. Реалізація профільної середньої освіти професійного спрямування у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти: Наукова доповідь на пленарному засіданні методологічного семінару «Профільна середня освіта: виклики і шляхи

- реалізації», 4 квітня 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. Т. 6. № 1. 2024. С.1-6. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6112>
11. Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 288 с.
 12. Удод Олександр. Багатолика Кліо: історична наука, політика пам'яті, історична дидактика (якою бути історії у профільній середній школі?). *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 134-137.
 13. Формування профілів навчання в академічних ліцях : методичні рекомендації. [Електронне видання] / Н. Богданець-Білокаленко, Д. Васильєва, М. Головка, О. Горошкіна, К. Задорожний, Т. Засекіна, Г. Лашевська, П. Мороз, О. Пометун, Л. Рябовол, І. Твердохліб. Київ : Педагогічна думка, 2025. 69 с.
 14. Хмуренко В. Практика реалізації профільної освіти академічного спрямування. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С. 65-69.
 15. Червак Г.Б. Проблема змісту історії у профільному навчанні. URL : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2008/97-84-30.pdf>.

Методичні поради

При відповіді на **перше** питання здобувачі вищої освіти другого (магістерського) рівня передовсім мають проаналізувати модельні навчальні програми, які розроблені провідними методистами і вчителями-практиками. На підставі аналізу програм магістри повинні охарактеризувати основні завдання інтегрованого курсу історії та громадянської освіти як обов'язкового компонента для усіх профілів. Особливу увагу звертаючи на розвиток мислення, активної громадянської позиції, творчого потенціалу учнівства. Далі необхідно розкрити компетентнісний потенціал курсу, а саме які ключові та предметні компетентності мають бути сформовані в ході вивчення курсу. Далі слід магістрам відзначити теоретико-методичні засади та принципи змістового наповнення курсу, а саме: компетентнісний підхід, інтегрованість змісту, системність, орієнтованість на проєктно-дослідницьке навчання, україноцентризм, зв'язок з сучасністю, особистісно-орієнтований та інклюзивний принцип, реалізація індивідуальних освітніх траєкторій. Також детально слід проаналізувати основну частину програми, а саме змістове наповнення курсу, види діяльності здобувачів освіти та очікувані результати.

При відповіді **на друге запитання** магістрам необхідно детально проаналізувати модельні навчальні програми. Характеризуючи курси «Історія України» та «Всесвітня історія», які пропонуються для поглибленого рівня навчання профілів громадянської та історичної галузі, магістри передовсім мають вказати хронологічні межі викладання історичного матеріалу (XX – перша третина XXI ст.). Необхідно виокремити і принципи, за якими укладений матеріал (проблемно-тематичний, змістовно-логічний, хронологічний). При розкритті освітньої мети і завдань курсу варто виокремити та інтерпретувати передовсім наступні цілі (формування патріотизму, гідності, поваги до власного минулого, активної громадянської позиції). Далі здобувачі мають охарактеризувати обов'язкові результати навчання та ключові і предметні компетентності, які будуть формуватися при вивченні курсів. Слід також висвітлити і пріоритети змістового наповнення курсів – набування новітніх знань про події, процеси тенденції розвитку сучасної України та сучасного світу, ознайомлення із світовими культурними надбаннями та культурними традиціями українського народу, вивчення розвою соціальних процесів, що мали вплив на сучасне життя людства. Варто проаналізувати також систему викладу історичних фактів та історичних понять.

При характеристиці змістового наповнення та концептуальних ідей інтегрованого курсу «Історія: Україна і світ», який розроблений авторами для вивчення здобувачами профільної середньої освіти на поглибленому рівні необхідно акцентувати на тому, що його основними концептуальними засадами є викладання історії України у світовому, передовсім європейському контексті. Події всесвітньої історії розглядаються лише найважливіші, які мали визначальний вплив на розвиток людської спільноти. Доцільно здобувачам вищої освіти окреслити і шляхи реалізації завдань та змістового наповнення інтегрованого курсу, а саме: застосування інтерактивних та активних методів навчання, подання теорії з практикою, використання прикладів з життєвих ситуацій та ігрових моделей, поєднання індивідуальної роботи з груповою, методик, спрямованих на розвиток критичного мислення, застосування експериментальних та творчих технік навчання історії.

При відповіді на **третє** питання магістри мають проаналізувати концептуальні засади реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти» (від 30 липня 2024 р.), де вказані рекомендації щодо назв спеціальних курсів для профілів громадянської та історичної галузі профільної середньої освіти, пов'язаних із вивченням історії державотворення, інтелектуальної історії, регіональної історії, історії культури, історичної географії, історії досвіду боротьби та виживання з тоталітарними режимами та імперіями, історії правових та релігійних вчень, тощо. Відтак, передовсім здобувачі мають оцінити та проінтерпретувати перспективне предметне наповнення спеціальних профільних курсів для профілів громадянської та історичної галузі, вказаних у цьому документі. По-друге, доцільно скористатися й іншими методичними рекомендаціями щодо наповнення профілів громадянської та історичної галузей спеціальними курсами, наприклад: *Формування профілів навчання в академічних ліцях : методичні рекомендації*. [Електронне видання] / Н. Богданець-Білоskalенко, Д. Васильєва, М. Головка, О. Горошкіна, К. Задорожний, Т. Засекіна, Г. Лашевська, П. Мороз, О. Пометун, Л. Рябовол, І. Твердохліб. Київ : Педагогічна думка, 2025. 69 с. У цьому посібнику автори акцентують, що для учнів історико-правового профілю можуть вивчати такі курси, як історія цивілізацій, суспільні науки, джерелознавство, дослідження і статистика, права людини, тощо. В цілому здобувачі мають дійти до висновків, що спеціальні профільні курси мають забезпечувати реалізацію можливостей для отримання здобувачами профільної середньої освіти ґрунтовних знань, формування практичних навичок та розвиток професійної зацікавленості, що є значущим для їхньої подальшої освіти та кар'єри. Профільні спецкурси мають характерні риси: поглиблений зміст предметів, інтеграція, акцентування на практичному застосуванні засвоєних знань, застосування активних методів, зокрема рольових ігор, дискусій, проєктів, індивідуалізація навчання, профорієнтаційна спрямованість та спрямованість на підготовку до вступу у ЗВО та підготовки до НМТ.

При відповіді на **четверте** запитання слід передовсім проаналізувати, які саме вибіркові спецкурси рекомендується вивчати здобувачам профільної середньої освіти згідно концептуальних засад реформування освіти в системі загальної середньої освіти» як для профілів громадянської та історичної галузі, так і для профілів інших спрямувань. Магістрам доцільно акцентувати увагу на тому, що здебільшого дані вибіркові курси будуть інтегрованого, міждисциплінарного, дослідницького, практико-орієнтованого, професійно орієнтованого, профорієнтаційного характеру. Магістри мають спрогнозувати та охарактеризувати можливе змістове наповнення спецкурсів, рекомендованих цим документом, (передовсім звертаючи увагу на політико-правову, культурну, інтелектуальну, локальну, повсякденну історію, історичну географію, історію технічних винаходів та наукових відкриттів, збереження довкілля, історію економіки та фінансів), користуючись коректно цифровими ресурсами і штучним інтелектом з дотриманням принципів академічної доброчесності. Далі магістрам доцільно проаналізувати й іншу рекомендовану літературу щодо перспективних назв вибіркових спецкурсів (зокрема, *Формування профілів навчання в академічних ліцях : методичні рекомендації*).

[Електронне видання] / Н. Богданець-Білокаленко, Д. Васильєва, М. Головка, О. Горошкіна, К. Задорожний, Т. Засєкіна, Г. Лашевська, П. Мороз, О. Пометун, Л. Рябовол, І. Твердохліб. Київ : Педагогічна думка, 2025. 69 с.). Здобувачі мають проінтерпретувати та оцінити можливе змістове наповнення наступних рекомендованих курсів (блоків вибіркових предметів) для здобувачів історико- правового профілю для 10 класу: історичної географії; (археології музеєзнавства та інших допоміжних історичних дисциплін); (історії повсякдення, мікроісторії, усної історії); міжкультурної комунікації; юридичних спеціальностей; проектної діяльності. Для 11 класу: судоустрою України; історії культури; галузей права (договірної права, спадкового права, інтелектуальної власності); соціальної психології; історії в особах; (історії релігій світу, філософської або соціологічної думки); (історії моди та винаходів); (історії України та українства у світі, ролі і культурних надбань української діаспори); локальної та регіональної історії. Для 12 класу: (права Європейського Союзу та європейського громадянства); запобігання корупції, запобігання дискримінації; міжнародного гуманітарного права; медіаграмотності; опору тоталітарним та імперським режимам; протистояння насильству та агресії; історії світового кінематографу, спорту у минулому і тепер). Доцільно магістрам звернути увагу і на рекомендовані вибіркові курси позапрофільного міждисциплінарного характеру, які можуть цікавими та потрібними здобувачам профільної середньої освіти: «Етика та мораль у сучасному світі», «Як вести конструктивний діалог і уникати конфліктів», «Основи публічного виступу», «Ефективна комунікація та співпраця», «Лідерство та прийняття рішень», «Прийняття рішень», «Креативність та нестандартне вирішення проблем», «Інформатика і штучний інтелект в історичних і правових дослідженнях і професійній діяльності», «Емоційний інтелект і самоорганізація», «Розпізнавання упереджень, стереотипів та маніпуляцій», «Тайм-менеджмент і планування».

Здобувачі також можуть проаналізувати модельну навчальну програму з курсу інтегрованого міжгалузевого характеру «Клімат та історія», укладену Л. Горобцем та Ю. Топільницькою для громадянської та історичної галузі, а також природничої галузі. Передовсім магістрам необхідно розкрити основні завдання, особливості змістового наповнення, компетісний потенціал та шляхи і методи його реалізації за умови вибору закладом та здобувачами профільної середньої освіти. Здобувачі мають підкреслити, що мета курсу і змістове наповнення курсу спрямоване на вивчення і усвідомлення учнями взаємозв'язків між змінами кліматичних умов, природничих процесів та суспільним розвитком і перебігом історичних процесів. Доцільно магістрам проінтерпретувати ціннісні орієнтири курсу, а саме екологічну відповідальність, наукову грамотність, глобальну грамотність, критичне мислення, інноваційність. Необхідно охарактеризувати і принципи, на основі яких укладена модельна навчальна програма, а саме: науковість, проблемність, практична спрямованість, збереження здоров'я, гуманістичність, україноцентризм, мультифакторність, актуальність і зв'язок з сучасністю, цифрова інтеграція.

Семінарське заняття № 3.

Урок-лекція – провідна форма освітнього процесу у закладах профільної середньої освіти

План:

1. Теоретико-методичні засади ефективного проведення уроку-лекції при вивченні історичних дисциплін.
2. Процес підготовки до проведення уроку-лекції.
3. Проблема типології та характеристика основних видів лекції.

Індивідуальне завдання: Розробити конспект уроку-лекції з історії (тема на вибір)

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біла С.Я. Методи навчання історії в школі: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності "Історія": [для студ. вищ. навч. закл.]. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 492 с
2. Говорун М., Онісімчук Л. Використання лекції-візуалізації в системі вищої освіти. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал*. Вип.1 / Заг. ред. О. В. Михайличенко. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. С. 71-74.
3. Горохівський П.І. Методика викладання історії : курс лекцій [для студентів денної та заочної форм навчання] / П.І. Горохівський. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 284 с.
4. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії : курс лекцій : навчальний посібник у 3-х частинах [для студентів денної та заочної форми навчання] / П.І. Горохівський (авт.-упоряд.). Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
5. Коляда І. Діалогічна лекція як технологія інтерактивного навчання при вивченні теми "Помаранчева революція осені 2004 р. в Україні". *Історія в школі*. 2005. № 4. С. 19–30.
6. Мартинчук І.І. Дидактика історії та управління освітою: навчально-методичний посібник для студентів ОП «Публічна історія». Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 147 с.
7. Михайличенко О.В. Суспільно-політичні та гуманітарні науки: теорія, історія та методика навчання: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів [Текст з іл., передмова М. Б. Євтух]. Суми: СумДПУ ім.А.С.Макаренка, 2011. 347 с.
8. Мочкіна Л.І., Гурко Т.С. Нестандартні уроки з історії України : методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2002. 72 с.
9. Нетрадиційні уроки. Історія / укладач Л.І. Нечволод. Х. : ГОРСІНГ ПЛЮС, 2006. 192 с.
10. Нікора А.О. Теорія та методика навчання суспільно-політичних дисциплін : навчальний посібник : у 2-х кн. [Кн. 1] / А. О. Нікора. Миколаїв : Іліон, 2013. 201 с.
11. Носенко Н.І. Нетрадиційні уроки історії у старшій школі. *Історія та правознавство*. 2016. № 28–29. С. 11–13.
12. Островерхова Н. Урок-лекція та її аналіз. URL: <https://www.osvita.ua/school/technol> 15 13.
13. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / З.Н.Курлянд, Р.І. Хмелюк та ін., заред. З.Н. Курлянд. 3-тєвид., перероб. ідоп. Київ : Знання, 2007. 495 с.
14. Популях В. Україна на завершальному етапі війни. Активна лекція. 11 клас. *Історія та правознавство*. 2005. № 25. С. 5–9.
15. Приймачук О. Лекція як форма пізнавальної діяльності студентів на заняттях історії України. *Фахова передвища освіта*. № 3. 2021. С. 59- 62.
16. Ремех Т., Пометун О. Методика навчання учнів ліцею громадянської освіти : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 222 с.
17. Туріщева Л.В. Психолого-педагогічні особливості проведення лекцій у старших класах. *Історія та правознавство*. 2009. № 10. С. 29–31.
18. Форми навчання в школі : кн. для вчителя / Ю.І. Мальований, В.Є. Римаренко, Л.П. Вороніна та ін.; за ред. Ю.І. Мальованого. К.: Освіта, 1992. 160 с.

19. Шляхтун П.П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін: навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 224 с.
20. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.
21. Яковенко Г.Г. Методика навчання суспільствознавчих дисциплін: навчально-методичний посібник. Харків: ХНАДУ, 2017. 164 с.

Методичні поради

При відповіді на **перше** запитання, магістри передовсім мають вказати теоретико-методичні засади проведення уроку-лекції у закладах профільної середньої освіти. Слід звернути увагу на характеристику таких засад, як врахування, до якого саме профілю призначена лекція: чи для здобувачів профілю громадянської та історичної галузі, чи для здобувачів профілів іншого спрямування, за якою саме модельною навчальною програмою читається лекція: для основного чи для поглибленого рівня, для здобувачів освіти академічного чи професійного спрямування. Важливими засадами змістового наповнення лекцій очевидно буде і те, чи це лекційні заняття з основних (базових) курсів чи спеціальних курсів (обов'язкових або вибіркових, профільних та позапрофільних). Далі магістри обов'язково мають відзначити такі засади ефективного проведення лекцій як їх проблемно-діалогічний, активний, професійно-орієнтований характер та необхідність застосування сучасних цифрових технологій. Магістри мають відзначити такі теоретичні засади ефективного проведення лекції як якісні академічні знання та професійні навички самого лектора. Здобувачі повинні також вказати на такі важливі умови ефективності проведення уроків-лекцій як системність, чіткість, плановість, послідовність, науковість, гнучкість, аргументованість, логічність, образність, доступність, фактологічна та теоретична насиченість. Здобувачам вищої освіти слід підкреслити, що методистами сформульовано ряд правил, врахування яких сприятиме ефективності проведення уроку-лекції у закладах профільної середньої освіти: пояснювати питання, дотримуючись чітко плану; навчати учнів аналізувати та узагальнювати інформацію; інтонаційно виокремлювати кожне питання; при тім виділяти основне і другорядне, цікаве і нецікаве; чітко формулювати визначення історичних понять; підбирати оптимальний помірний темп лекції, уникаючи байдужості та занудності; своєчасно застосовувати наочні та технічні засоби, мати постійний зворотній зв'язок з учнями, щоб розуміти ступінь усвідомлення ними матеріалу.

При відповіді на **друге запитання**, магістрам доцільно охарактеризувати усі етапи підготовки вчителя до уроків-лекцій з історичних дисциплін, акцентуючи на важливості ознайомлення з освітньою програмою закладу профільної середньої освіти, модельними навчальними програмами дисциплін, матеріально-технічним і навчально-методичним забезпеченням. Далі магістри мають охарактеризувати як оптимально добирати візуальні та текстові джерела, наукову (основну і додаткову) літературу, підручники, посібники, цифрові ресурси (тобто оптимальні засоби) для якісного проведення лекцій. Важливо відзначити також яким чином вчителю ефективно підбирати та осмислювати теоретичний матеріал, що буде викладатися під час лекції, розробляти основні структурні елементи заняття, мету, завдання, план лекції, добирати ефективні технології, методи для застосування на уроці. Магістри також мають розкрити питання про обов'язкові структурні частини конспекту уроку-лекції та основні засади створення мультимедійної презентації до лекції.

У **третьому питанні** магістри мають підкреслити, що є два основних критерії поділу лекцій на різновиди: дидактична мета та спосіб викладу інформації. Після розкриття проблеми класифікації лекційних занять, здобувачам необхідно у відповідності до дидактичної мети і завдань охарактеризувати особливості методикою організації та проведення вступної, настановчої, оглядової, тематичної, заключної лекції. Також потрібно

охарактеризувати теоретико-методичні засади організації та проведення уроків-лекцій у відповідності до критерію: «спосіб викладу інформації», особливу увагу звернувши на класичну (інформаційну), проблемно-діалогічну, інтерактивну, бінарну лекцію, лекцію-візуалізацію, лекцію-дискусію, лекцію-пресконференцію, лекцію-конференцію, лекцію із задалегідь допущеними помилками, лекції-провокацію, лекцію-парадокс; лекцію-консультацію, тощо. Доцільно також розкрити методичні аспекти застосування онлайн-лекцій.

Семінарське заняття № 4.

Уроки - семінарські та практичні заняття як форми пізнавальної діяльності здобувачів профільної середньої освіти

План:

1. Проблеми класифікації, характерні риси, методичні умови ефективності семінарських занять з історичних дисциплін.
2. Методика проведення різних видів уроків-семінарських занять з історичних дисциплін.
3. Методика організації і проведення уроків-практичних занять з історії.

Індивідуальне завдання: розробити конспект уроку-практичного заняття з історії (тема на вибір).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баханов К. Лабораторно-практичні роботи з історії України: методичний посібник для вчителів. К.: Генеза, 1996. 208 с.
2. Глушинець Н.О. Інноваційні форми і методи проведення семінарських занять. *IX Міжнародна науково-практична конференція «Гуманізм і освіта»*. Вінниця, 2008. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/gushinez.php> 131
3. Горохівський П.І. Методика викладання історії : курс лекцій [для студентів денної та заочної форм навчання]. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 284 с.
4. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії : курс лекцій : навчальний посібник у 3-х частинах [для студентів денної та заочної форми навчання] (авт.-упоряд.). Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
5. Давидюк Р., Малецька Т. Сучасні методи навчання історії у старшій школі. Навчально-методичний посібник. Рівне: РДГУ, 2023. 80 с.
6. Десятов Д. Оволодіти історичним простором (З досвіду організації практичних робіт з історичною картою на прикладі теми "Середньовічне місто"). *Всесвітня історія. 7 клас. Історія в школах України*. 2005. № 10. С. 18-20.
7. Десятов Д. Організація практичних робіт з історичною картою на уроці. *Історія та правознавство*. 2005. № 25. С.2–5.
8. Єфремов С. В. Роль семінарського заняття у навчальному процесі середньої та вищої шкіл. URL: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-03/11ysvahs.pdf>
9. Журба О. В. Методичні засади організації та проведення практичних робіт на уроках історії. URL: http://zippo.net.ua/data/files/KafMetNavPredm/NaukRobota/Zhurba_OV_Metod_zas.pdf
10. Коляда І. Методика організації та проведення уроку – прес-конференції з теми "Радянська модернізація в Українській Радянській Соціалістичній Республіці" (Історія України, 10 клас). *Історія в школі*. 2008. № 3. С. 20–24.
11. Коляда І. Методика організації та проведення уроку – прес-конференції на тему: "Український національний з'їзд-конгрес" (Історія України, 10 клас). *Історія в школі*. 2007. № 11–12. С. 53–56.
12. Коляда І. Методика організації та проведення уроку-практикуму на тему: «Люблінська унія та її вплив на подальшу долю українських земель» (Історія України, 8 клас). *Історія в школі*. 2009. № 9. С. 30.
13. Кузьменко О. Синтетичний семінар. *Радянська школа*. 1991. № 5. С. 52-57.
14. Кузьменко О. Урок-семінар. *Історія в школах України*. 2001. № 2. С. 29–32; № 6. С. 20–23; 2002. № 1. С. 37–40; 2002. № 2. С. 23–27.
15. Ладиченко Т. Аналізуючи різні погляди, виробляти власне історичне мислення (Лабораторно-практичні роботи з документами). *Всесвітня історія, 11 клас. Історія в школах України*. 2003. № 5. С.27–29.

16. Мартинчук І. І. Дидактика історії та управління освітою: навчально-методичний посібник для студентів ОП «Публічна історія». Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 147 с.
17. Михайличенко О.В. Суспільно-політичні та гуманітарні науки: теорія, історія та методика навчання: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів [Текст з іл., передмова М. Б. Євтух]. Суми: СумДПУ ім.А.С.Макаренка, 2011. 347 с.
18. Нікора А.О. Теорія та методика навчання суспільно-політичних дисциплін : навчальний посібник : у 2-х кн. [Кн. 1]. Миколаїв : Іліон, 2013. 201 с.
19. Плахтій Т. Методика проведення семінарських занять за алгоритмом роботи динамічної мережі для вирішення творчих та евристичних задач. 14.11.10. (авт. блог). URL: <http://politiko.ua/blogpost45883>
20. Ремех Т., Пометун О. Методика навчання учнів ліцею громадянської освіти : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2021. 222 с.
21. Римаренко В.Є. Семінарські заняття в школі. Київ : Рад. школа, 1981. 124 с.
22. Ротань Н.В. Застосування інноваційних методів навчання при проведенні семінарських занять викладачами спеціальних дисциплін на спеціальності «бухгалтерський облік». URL: <http://sbornik.college.ks.ua/downloads/sbornik4/pdf/27.pdf>
23. Таровик Т. Поважати культуру кожного народу. Бінарний урок-семінар на тему: «Література та мистецтво кінця XVIII – першої половини XIX ст.» Всесвітня історія. 9 клас. *Історія в школах України*. 2004. № 2. С.17–23.
24. Тесленко Т. Нетрадиційні уроки в процесі навчання історії (Тема: Друга світова війна (1939 – 1945 рр.), 11 кл.). *Історія в школі*. 1999. № 10. С. 31.
25. Форми навчання в школі : кн. для вчителя / Ю.І. Мальований, В.Є. Римаренко, Л.П. Вороніна та ін. / за ред. Ю.І. Мальованого. К.: Освіта, 1992. 160 с.
26. Шевченко Л. Урок прес-конференція на тему «Зовнішня політика незалежної України» / Л. Шевченко, Т. Нестеренко. *Історія в школах України*. 2001. № 2. С. 49–55.
27. Шкарупа Т. Практичні роботи на уроках історії України (на прикладі теми Україна в роки Другої світової війни). *Історія в школі*. 2006. № 4. С.34–37.
28. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.
29. Яковенко Г.Г. Методика навчання суспільствознавчих дисциплін: навчально-методичний посібник. Харків: ХНАДУ, 2017. 164 с.

Методичні поради

При викладі **першого** питання магістри мають вказати на різні критерії, а відтак і різні методичні підходи до класифікації семінарських занять, скориставшись наступною таблицею:

<i>Критерії класифікації</i>	<i>Види семінарів</i>
Дидактична мета	вивчення нового матеріалу, узагальнення та поглиблення раніше вивченого матеріалу, вивчення всієї теми, вивчення найважливіших питань теми
Спосіб проведення заняття	обговорення заздалегідь поставлених учителем питань, обговорення повідомлень і доповідей, підготовлених на основі вивчення школярами літератури, обговорення результатів самостійного аналізу документів, обговорення результатів самостійної роботи учнів при застосуванні всіх перелічених способів організації пізнавальної діяльності учнів
Специфіка джерел знань	вивчення першоджерел і державних документів, вивчення наукової літератури та мемуарів, вивчення музейного матеріалу, вивчення матеріалів краєзнавства, сучасності

Методика проведення	до семінару готуються всі учні однаково і виступають за викликом учителя або за власним бажанням, до семінару готуються один – два доповідачі і кілька рецензентів, а мінімум основного матеріалу вивчають усі учні
Домінуючий метод	комбінований семінар, міжпредметний семінар, семінари дискусійної та інтерактивної спрямованості, семінар-диспут семінар-мозковий штурм, семінар-конференція, семінар-пресконференція, семінар-круглий стіл

Магістри повинні відзначити також характерні риси семінарських занять, а саме скерування на організацію самостійної, пошукової та дослідницької діяльності здобувачів профільної середньої освіти. Далі магістрам доцільно охарактеризувати значення семінарських занять для формування ключових та предметних компетентностей, дослідницьких умінь, розвитку історичного і критичного мислення у здобувачів профільної середньої освіти. Потрібно також розкрити умови ефективності семінарських занять з історії у закладах профільної середньої освіти, а саме професійно-орієнтований характер, проблемно-дискусійну спрямованість, застосування інтерактивних, інформаційно-комунікаційних, ігрових технологій, правильний та збалансований відбір проблем для системного розгляду, наявність проблемної ситуації, що спонукає до обговорення дискусійних контрверсійних запитань, формування змінних груп здобувачів профільної середньої освіти для ефективного аналізу питань, обов'язковість таких структурних елементів семінару як вступ та узагальнююча частина.

У **другому питанні** магістри мають охарактеризувати форми семінарських занять, передовсім розкрити особливості організації і проведення традиційних семінарів, на яких проходить обговорення доповідей (рефератів), підготовлених здобувачами профільної середньої освіти заздалегідь. Необхідно охарактеризувати також методику проведення пропедевтичних семінарів (просемінарів, мета яких підготувати учнів до ефективної дослідницької діяльності). Особливу увагу здобувачам вищої освіти слід звернути на характеристику міжпредметного семінару, на якому відбувається інтеграція кількох предметів. Далі магістри мають охарактеризувати інноваційні форми проведення семінарів, а саме семінарів-інтерактивів (мозкового штурму, семінару-круглого столу) семінарів-дискусій (семінарів-диспутів, семінарів-дебатів, семінарів-форумів, семінарів-симпозіумів) семінарів-ігор (семінарів-конференцій, семінарів-прес-конференцій, семінарів-судових засідань, семінарів-ток-шоу). Відповідь на це питання семінару передбачає і висвітлення потенційних можливостей організації і проведення онлайн-семінарів, застосування на заняттях цифрових ресурсів та технологій і штучного інтелекту з дотриманням культури академічної доброчесності.

У **третьому питанні** передовсім потрібно розкрити компетентнісний потенціал практичних занять, особливо їх роль у формуванні у здобувачів профільної середньої освіти інформаційної, логічної, аксіологічної компетентностей, історичного і критичного мислення. Далі здобувачам доцільно проаналізувати роль педагога в організації і проведенні занять, дотриманні необхідних структурних елементів заняття; характерні риси практичних занять, їх відмінність від семінарських занять, акцентуючи на їх професійній та профорієнтаційній спрямованості, поєднання індивідуальної, групової та фронтальної діяльності здобувачів профільної середньої освіти, самостійної діяльності практичного, інтелектуального і пошукового характеру, необхідність застосування знань у різних нових ситуаціях, можливість удосконалення спеціальних умінь, розширення знань, засвоєння причинно-наслідкових зв'язків, тенденцій та закономірностей суспільного розвитку. Характеристику типології практичних занять магістри можуть здійснити, користуючись наступною таблицею:

<i>Критерії класифікації</i>	<i>Види практичних занять</i>
Дидактична мета	Вступні, тематичні, узагальнюючі, міжпредметні
Види навчальної діяльності	робота з літературою і текстовими джерелами, робота з наочністю, моделювання, розв'язування пізнавальних задач
Тип навчальної діяльності	репродуктивні, частково-пошукові, пошукові, дослідницькі, творчі
Форма організації діяльності	індивідуальні, групові, фронтальні
Результати діяльності	розвиток пізнавальних умінь та компетентностей, розв'язування пізнавальних задач, завдань, вправ, відповіді на запитання, перевірка результатів творчо-пошукової діяльності

Семінарське заняття № 5.

Інноваційні технології навчання історії у закладах профільної середньої освіти

План:

1. Інтерактивні, дискусійні, ігрові технології навчання історії у закладах профільної середньої освіти.
2. Проектні технології навчання історії.
3. Цифрові ресурси та інформаційно-комунікаційні технології.

Індивідуальне завдання: розробити сценарій уроку-дебатів або уроку-рольової гри (тема на вибір)

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Запоріжжя : Просвіта, 2000. 328 с.
2. Баханов К. Навчання історії за проектною системою. *Історія в школах України*. 2000. № 3. С. 33–37.
3. Біла С., Мазурчак Л. Сторітелінг при вивченні історії у закладах загальної та фахової передвищої як освіти : навчально-методичний посібник. Дрогобич : Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2024. 26 с.
4. Біла С.Я. Методи навчання історії в школі: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності "Історія": [для студ. вищ. навч. закл.]. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 492 с.
5. Білозор Н. Використання методу кейс-стаді під час вивчення суспільних та економічних дисциплін. *Фахова передвища освіта*. № 4. 2020. С. 76-78.
6. Бойда А. В. ЧатGPT, REMINI ТА Tiktok: переваги і недоліки для вивчення історії в школі. *Актуальні проблеми теорії і методики навчання історії, географії та громадянознавства : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 березня 2025 р.* Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С.19-25.
7. Бондаренко А. Ю. Дидактичні можливості технології скрайбінгу. *Історія та правознавство*. 2016. №12. С. 2–6.
8. Васьківська Т. Використання цифрових інструментів для вивчення історії: основи та принципи. URL: <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2025/06/6.-%D0%92%D0%B0%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
9. Васюк О., Голєва М. Проектна технологія навчання: методичні аспекти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 47, том 1. 2022. Педагогіка. С. 304-309.
10. Вашкевич В. Методика викладання історії: необхідність оновлення. *Політичний менеджмент*. № 6. 2005. С. 114–121.
11. Винарчук Т. Технології штучного інтелекту у трансформації сфери освіти. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.)* / Запорізький національний університет. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С.211–216.
12. Вітюк М. Використання методу проектів на уроках історії. *Науковий журнал «ЛОГОС. Мистецтво наукової думки»*. №3. Квітень, 2019. С. 54-55.
13. Вовк Н., Вікторенко І., Федь І. Реалізація проектної технології навчання в системі позашкільної освіти. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ. 2021. Вип. (16). С. 109–121. URL.: <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/246368/243843>
14. Возна З. Метод проектів: історичний аспект становлення і розвитку. *Історія в школі*. 2016. №1. С.6–14.

15. Возна З.О. Педагогічні умови реалізації проектної діяльності в практиці суспільствознавства. *Історія та правознавство*. 2013. № 7. С. 2–4.
16. Волошина Н. Організація науково-дослідницької та проектної роботи студентів. *Фахова передвиця освіта*. 2020. №1. С.96–100.
17. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання як засіб формування творчої особистості. *Історія України*. 2002. № 37.
18. Гончарова І.П. Цифрові технології в освіті як засіб покращення доступності та ефективності навчання. URL.: <https://surl.li/vezqcb>
19. Горохівський П.І. Методика викладання історії : курс лекцій [для студентів денної та заочної форм навчання]. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 284 с.
20. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії : курс лекцій : навчальний посібник у 3-х частинах [для студентів денної та заочної форми навчання] (авт.-упоряд.). Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
21. Гриценко А. Можливості інформаційно-освітнього середовища в історичній освіті. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.)* / Запорізький національний університет. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С. 216 -222.
22. Грінченко В. Використання методу проектів із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у шкільному курсі історії. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Історичні науки*. Вип.22. С. 118-124.
23. Грінченко В. Ключові ідеї навчальних проектів з історії для основної Навчання школи (з практики проведення тренінгу за програмою «INTEL для майбутнього»). *Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін»* / [упоряд. Г. Г. Яковенко]. Харків., 2017. С. 36-46.
24. Громадянська освіта в умовах безпекових викликів і загроз : навчальний посібник / за ред. А. М. Круглашова, Н. Ю. Ротар, І. В. Цікул. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2022. 184 с.
25. Громадянська освіта та методика її навчання: підручник для студентів педагогічних закладів вищої освіти. За загальною редакцією Т. В. Бакка, Т. В. Мелещенко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 320 с.
26. Громадянська освіта: теорія і методика навчання : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : ЕТНА-1, 2008. 174 с.
27. Гудима В. Специфіка підготовки майбутніх вчителів шляхом інтеграції елементів відеоігор у навчальний процес. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.)* / Запорізький національний університет. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С. 222–226.
28. Гуменюк Л. Цифрові технології у викладанні історії: досвід, виклики, перспективи. *Інноваційна професійна освіта*. № 1 (22). 2025. С. 615-620.
29. Гурська О., Самборська О., Йордан Г. Використання цифрових технологій у педагогічному процесі для індивідуалізації навчання. *Педагогічна академія. Наукові записки*. 2025. URL: <https://zenodo.org/records/14587060>
30. Гусь І.М., Калмикова І.В. Метод проектів. *Управління школою*. 2005. № 5. С. 8–11.
31. Давлетов О., Саламаха І. Digital History: перспективи е-підручника з новітньої історії. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.)* / Запорізький національний університет. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С. 226–233.
32. Дебати: Навч. посіб: Метод. рек. щодо ведення дебатів. К.: А.П.Н., 2001. 102 с.
33. Дементієвська Н.П., Морзе Н.В. Проектування, створення та використання навчальних мультимедійних презентацій як засобу розвитку мислення учнів. *Інформац. технології і засоби навчання*. 2007. № 1 (2). URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em2/emg.html>

34. Десятов Д. Використання блогу як медіа-освітньої технології в процесі навчання історії (на прикладі теми: «Українська РСР в умовах нової економічної політики (1921–1928 рр.)»). *Історія в школі*. 2011. №3. С.45–48.
35. Десятов Д., Сизова А. Використання дидактичного потенціалу віртуальної навчальної спільноти у процесі навчання історії. *Історія в школі*. 2014. №1–2. С.40–44.
36. Десятов Д. Використання інтерактивної дошки на уроках історії. *Історія в школі*. 2008. № 2. С.43–45.
37. Десятов Д. Використання комп'ютерних програм для створення мультимедійних опорних конспектів. *Історія в школі*. 2008. №11–12. С.53–55.
38. Десятов Д. Використання комп'ютерних тестів на уроках історії. *Історія в школі*. 2010. № 5–6. С. 33–37.
39. Десятов Д. Використання комп'ютерних технологій при організації роботи учнів зі статистичними матеріалами. *Історія в школі*. 2007. № 9. С. 37–41.
40. Десятов Д. Використання навчальних можливостей YOUTUBE на уроках історії. *Історія в школі*. 2012. №1. С.19–21.
41. Десятов Д. Використання політичних карикатур на інтегрованому уроці всесвітньої історії й англійської мови. *Історія в школі*. 2012. №11 12. С.45–47.
42. Десятов Д. Використання соціальних сервісів Інтернету на уроках історії. *Історія в школі*. 2008. № 3. С.43–48.
43. Десятов Д. Методика використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні історії. Х. : Вид. група «Основа», 2011. 111 с.
44. Десятов Д. Організація віртуальних екскурсій на уроках історії. *Історія України*. 2010. № 21. С.6–9.
45. Десятов Д. Побачити, відчутти і проаналізувати. Конспект відеоуроку з теми «Країни Азії, Африки та Латинської Америки». Всесвітня історія, 11 клас. *Історія в школах України*. 2005. № 5. С.21–23.
46. Десятов Д. Формування навичок критичного мислення учнів в процесі використання інтернет-ресурсів на уроках історії. *Історія в школі*. 2011. №1. С.21–23.
47. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
48. Добриця М.В. Використання історичного кіно на уроках історії. *Історія та правознавство*. 2013. №5. С.5–8.
49. Дороніна О. Метод проектів на уроках історії та в позакласній роботі. *Історія України*. 2006. № 6 (454), лютий. С.14–20.
50. Дошка з матеріалами до воркшопу педагогічних працівників «Штучний інтелект як прийом розвитку критичного мислення на уроках історії» 19.04.2024 р. від Лабораторії з розвитку критичного мислення Національного центру «Мала академія наук України». URL: https://www.canva.com/design/DAF3U90iPfY/vkPjS02pnPtXc_nNk_V1HQ/view?utm_content=DAF3U90iPfY&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=publishsharelink&mode=preview
51. Дрібниця В. Використання відео- та мультимедійних матеріалів на уроках історії України та всесвітньої історії у 6 – 11 класах. *Історія в школі*. 2007. № 3. С.41–48.
52. Дуткевич Т.В., Терещенко В.А. Психологічна готовність майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями : монографія. Кам'янецьПодільський : Буйницький О.А., 2010. 159 с.
53. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н.П. Наволокова. Х.: Вид. група «Основа», 2010. 176 с.
54. Єрмоленко А. Інтерактивні технології навчання: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО, 2022. 37 с.
55. Єфремочкіна З Використання інноваційних технологій на уроках історії. *Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін»* / [упоряд. Г. Г. Яковенко]. Х., 2019. С. 48-53.
56. Желіба О.В. Методика викладання історії. Нові підходи [Текст]. Ч. 1. Харків : Основа, 2018. 93 с.

57. Зайковська О. Формування у школярів пізнавальних інтересів до історії жінок України XVI – XVIII ст. засобами інформаційно-комунікативних технологій. *Історія в школі*. 2015. № 5–6. С. 26–40.
58. Зарубіна Л.І., Гриценко Г.В. Організація проектної роботи на уроках історії та правознавства. *Історія та правознавство*. 2013. № 24. С. 8–12, № 5. С. 2–4.
59. Зима О. В., Ремех Т. О., Скворець В. О., Масютіна М. Е. Путівник судді дебатів. Навч.-метод. посібник. Київ: Логос, 2018. 93 с.
60. Зиньковська З. О. Психолого-педагогічні особливості використання мультимедійних засобів навчання. *Історія та правознавство*. 2014. № 1–2. С. 45–47.
61. Золотарьова К. Використання мультимедійних технологій на уроках історії у закладах середньої освіти. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.) / Запорізький національний університет*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С. 233–240.
62. Іващенко О. Метод "Ажурна пилка": як засвоїти великий обсяг інформації за короткий час. *Шкільний світ*. 2018. № 8(квіт.). С. 14-16.
63. Ігнатенко Н. Реалізація ідей технології проблемного навчання при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти. *Історія в рідній школі*. 2021. № 1. С. 21-23.
64. Інноваційний формат сучасного уроку з історії (методичні рекомендації). / Укладачі: д.і.н., проф. Добржанський О.В., к.і.н., асист. Богачик Т.С. Чернівці: Технодрук, 2021. 32 с.
65. Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії : зб. матеріалів IV Всеукр. відкр. наук.-практ. онлайн-форуму, Київ, 27 жовт. 2022 р. / за заг. ред. І. М. Савченко, В. В. Ємець. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2022. 588 с.
66. Інтелектуальна гра «Дебати» у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів». *Збірка матеріалів для керівників дебатних клубів та вчителів, які навчають дебатів та дискусій*. Полтава: ПОППО, 2008. 204 с.
67. Іонова М. І. Потенціал методу проектів для розвитку творчої особистості. URL: <http://www.ioso.ru/distant/project/metod%20pro.htm>
68. Ісаєва Г. Метод проектів – ефективна технологія навчання. *Підручник для директора*. 2005. № 9–10. С. 6–8.
69. Казаков Г., Точиліна І. Використання мережі Tiktok під час вивчення шкільного курсу з історії: загальні тенденції. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.) / Запорізький національний університет*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023 . С.240–245.
70. Калініченко А. Гейміфікація на уроках історії у старшій школі. *Актуальні проблеми теорії і методики навчання історії, географії та громадянознавства : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 березня 2025 р.* Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С. 114-121.
71. Карпенко А. Використання відеоматеріалів на уроках історії. *Історія в школі*. №11–12. 2011. С. 52.
72. Карпенко А. Місце і роль відеоносіїв на уроках історії. *Історія в школі*. 2012. №2. С.42–43.
73. Кириченко Т. В. Із досвіду застосування презентацій та навчальних проектів на уроках історії. *Історія та правознавство*. 2010. № 35. С.9–11.
74. Кінд-Войтюк Н. В. ШІ та інтернет як інструменти навчання на уроках історії та громадянської освіти в Новій українській школі. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. № 11 (45). 2024. С. 434–443.
75. Коберник О.М. Проектна технологія: можливості застосування в освіті. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 36. С. 11–18. URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2012_36_4.
76. Коваленко В. В., Мар'єнко М. В., Сухіх А. С. Використання цифрових технологій у процесі змішаного навчання в закладах загальної середньої освіти: метод. рекоменд. / За ред. М. В. Мар'єнко, А. С. Сухіх. Київ : ПТЗН НАПН України, 2021. 87 с., іл.
77. Козьякова О. Л. Організація дистанційного навчання історії у вищих навчальних закладах І-ІІ рівнів акредитації. *Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні*

- проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін» / [упоряд. Г. Г. Яковенко]. Харків, 2017. С. 51-56.*
78. Коляда І., Орел Д. Технологія «Web-квест» як форма інтерактивного навчання на уроках історії у 6-х класах. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.) / Запорізький національний університет. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С.245–249.*
 79. Косенко О. Впровадження інноваційних технологій – один із чинників конкурентоспроможності майбутніх фахівців. *Фахова передвища освіта.* № 3. 2020. С. 34–39.
 80. Косенко Ю. М., Супрун М. О., Боряк О. В., Король О. М. Цифрові технології як інструмент формування абстрактних понять в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2021. Т. 85, № 5. С. 42–61. DOI: 10.33407/itlt.v85i5.4415.
 81. Косовський С. Використання технології «перевернутого навчання» як інноваційного засобу підвищення якості освіти з історії України. *Фахова передвища освіта.* № 4. 2022. С. 117–121.
 82. Костецька О.П. Цифрові технології в освіті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8–9 листопада 2018).* № 2. Тернопіль, 2018. С. 208–210.
 83. Костюк І. А. Практичні заняття з історії як засіб розвитку критичного мислення та дослідницьких навичок учнів. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання.* 2014. № 1–2. С. 6–8.
 84. Костюк Л. Використання проєктної технології при вивченні курсу – Новітня історія країн Європи та Америки (1918–1945 рр.). *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал.* Вип.9 / Заг. ред. проф. Михайличенко О.В. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. С. 148–151.
 85. Кравець Н. М., Гречановська О. В. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу. *Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів Вінницького національного технічного університету: збірник доповідей.* Вінниця: ВНТУ, 2017. С. 128-132. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/allvntu/index/pages/view/zbirn2017>
 86. Кривонос О.М., Котенко О.Д. Використання цифрових технологій в освітньому процесі. *Наука і техніка сьогодні. Серія «Педагогіка».* № 1(15). Київ, 2023. С. 161–176. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-1\(15\)-161-175](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-1(15)-161-175).
 87. Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.
 88. Купрієвич В.О., Тарасюк І.В. Використання служби G SUITE FOR EDUCATION для розвитку цифрової компетентності викладачів. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій.* Матеріали V Всеукр. науково-метод. семінару. 05 листопада 2021 р., м. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка. С. 90–92. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729068/1/%D0%9A%D1%83%D0%BF%D1%80%D1%96%D1%94%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%D1%81.90-92.pdf>
 89. Кушнерова С. Штучний інтелект як прийом розвитку критичного мислення на уроках історії. *Педагогічний вісник.* 2024. № 1 (61) . С. 134-138.
 90. Лебедик Л.В., Стрельников В.Ю., Стрельников М.В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с. URL: <https://surl.li/zxloag>
 91. Ленченко О. Створення та використання інтерактивних дидактичних матеріалів Інфографіка. *Фахова передвища освіта.* № 4. 2022. С. 112–115.
 92. Лисогор Л., Берендєєв С., Косенчук Ю. Використання електронних освітніх матеріалів у освітньому процесі: сучасні підходи і технології Нової української школи. Випуск 1 : Навчально-методичний посібник. Київ, 2023. 117 с.

93. Литвин Т. Ігровий підхід в освітньому процесі. *Фахова передвиця освіта*. № 1-2. 2021. С. 80–86.
94. Лобода О. М. Застосування інноваційних технологій в освіті України. *Сучасна молодь в світі інформаційних технологій: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф.*, м. Херсон, 15 трав. 2020 р. ХДАУ, 2020. С. 71–73.
95. Лозован В. Нова українська школа та інноваційні підходи до навчання історії України. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.)* / Запорізький національний університет. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С. 249–254.
96. Мазурок М., Саприкіна О. Сторітелінг як ефективний інструмент формування комунікативної компетентності здобувачів освіти Нової української школи. *Молодь і ринок*. 2022. № 1/199. С. 160–165.
97. Маленко К. Проектна діяльність у вивченні історії рідного краю в закладах освіти. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал*. Вип.8 / Заг. ред. проф. Михайличенко О.В. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2020. С.197-200.
98. Малецька Т. В. Ігрові технології навчання на уроках всесвітньої історії. Тернопіль-Харків: Ранок, 2012. 128 с.
99. Малецька Т. В. Ігрові технології навчання на уроках історії України. Тернопіль-Харків: Ранок, 2012. 144 с.
100. Маринченко Г. Сторітеллінг як інноваційний метод в українській педагогіці та його використання на уроках історії. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін : науково-педагогічний журнал / МОН України, СумДПУ імені А. С. Макаренка ; [за заг. ред. О. В. Михайличенко]. Суми : СумДУ імені А. С. Макаренка, 2019. № 7. С. 10–13.*
101. Мартинчук І.І. Дидактика історії та управління освітою: навчально-методичний посібник для студентів ОП «Публічна історія» / уклад. І.І. Мартинчук. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 147 с.
102. Мелещенко Т., Ухаль В. Проектна технологія навчання на уроках громадянської освіти . С.675-688. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/16489/1/Meleshchenko.pdf>
103. Мелещенко Т.В. Проектне навчання громадянської освіти як метод формування громадянських компетентностей. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін»* / [упоряд. Г. Г. Яковенко]. Х., 2014. С. 123-129.
104. Мельник І. Пошук ефективних шляхів виміру групової роботи студентів. *Фахова передвиця освіта*. № 4. 2020. С. 16-26.
105. Мироненко В.В. Використання дебатів під час вивчення історії. 10– 11-й класи. *Історія та правознавство*. 2013. № 11. С. 11.
106. Мирошніченко В.О. Використання сучасних інформаційних технологій: формування мультимедійної компетентності (для спеціальності "Історія") навч. посіб. /за ред. Баханова К.О. - К.: "Центр учбової літератури", 2015. – 296 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/1682396/>
107. Михайличенко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: навчальний посібник. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
108. Мокрогуз О. До питання про використання мультимедійної презентації на уроках історії: методичний аспект. *Історія в школах України*. 2011. №10. С.35–36.
109. Мокрогуз О. Методичні засади використання мультимедійної презентації. *Історія в сучасній школі*. 2012. № 4. С. 35–38.
110. Мокрогуз О.П. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні історії. *Наук. вісник Миколаїв. держ. пед. ун-ту : зб. наук. пр. сер. : Педагогічні науки* / за заг. ред. В.Д. Будака, О.М. Пехоти. Миколаїв : МДУ, 2009. Вип. 24.
111. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. 192 с.
112. Москалюк М., Лень А. Цифрові технології та їх роль у вивченні історії. *Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету»*. № 18. 2025. С. 92–102.

113. Навчання демократії через дебати: навчально-методичний посібник / упоряд. О. В. Зима, Т. О. Ремех. Київ: Літера ЛТД. 2015. 104 с.
114. Нестеренко Т. Використання методу групового інтерактивного навчання на уроках історії і правознавства / Т.Нестеренко, О. Богданова. *Історія в школі*. 2002. № 3. С.8–12.
115. Нетеча Я.І. Інтерактивне навчання із використанням аудіовізуальних та мультимедійних засобів як шлях розвитку особистісних компетенцій на уроках історії. *Історія в середніх і вищих навчальних закладах України*. 2005. № 5–6. С.16–19.
116. Нікора А. О. Сучасні технології навчання історії. *Історія та правознавство*. 2014. № 13–14. С. 3–5.
117. Носенко Н.І. Нетрадиційні уроки історії у старшій школі. *Історія та правознавство*. 2016. № 28–29. С.11–13.
118. Овчаренко О.А. Інтеграція дидактичних систем навчання: пошук і перспективи. *Історія та правознавство*. 2014. № 34–36. С. 38–40.
119. Олексін Ю. П., Цецик С. П., Цецик Я. П. Застосування сучасних освітніх технологій під час викладання курсу «Громадянська освіта». *Актуальні питання у сучасній науці*. № 7. 2023. С. 653–663.
120. Олексін Ю. Сучасні методичні підходи до диференціації навчання старшокласників історії. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини*. Умань, 2012. Вип. 43, ч. 1. С. 115–122. Бібліогр.: 7 назв.
121. Онлайн-освіта: як здобувати знання в епоху діджиталізації. URL: <https://bazilik.media/onlajn-osvita-ia-k-zdobuvaty-znannia-v-epokhu-didzhytalizatsii/>
122. Отчич Н., Бойчук О., Роздайбіда Н. У пошуках нових форм та методів освітніх інновацій. *Фахова передвища освіта*. № 3. 2020. С. 40–42.
123. Палій Д. Інтерактивні методи в лекційно-семінарській формі навчання. *Фахова передвища освіта*. №1. С. 94-96.
124. Пастущак Т. Мотивація самостійної роботи здобувачів освіти – шлях до самовдосконалення. *Фахова передвища освіта*. № 4. 2022. С. 76-78.
125. Петрова К., Осадець Д. Відеоігри: вплив на мову та розуміння історії у школярів. *Актуальні проблеми теорії і методики навчання історії, географії та громадянознавства : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 березня 2025 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2025. – С.70-75*
126. Підберезних, І., Амбарцумян, А. (2025). Проблематика використання ігрових технологій на уроках. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (218), 296-303. DOI <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-218-296-303>
127. Подобед О. Віртуальні навчальні екскурсії історичними просторами України та зарубіжних країн. *Історія в сучасній школі*. 2012. №6. С.27–29.
128. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: 2007. 141 с.
129. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково методичний посібник / за ред. О.І. Пометун / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. К. : Видавництво А.С.К., 2003. 192 с.
130. Поперечнюк Л. Реалізація методів інтерактивного навчання засобами цифрових технологій. *Фахова передвища освіта*. № 4. 2022. С.103–106.
131. Попова О.В., Ткачова Н.О., Васильєва С.О. Інноватика в галузі освіти : методичні рекомендації до проведення лекційних, семінарських занять, організації позааудиторної самостійної роботи, підготовки до підсумкової атестації. Харків, 2020. 55 с.
132. Пригодій М. А. Реалізація профільної середньої освіти професійного спрямування у закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти: Наукова доповідь на пленарному засіданні методологічного семінару «Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації», 4 квітня 2024 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. Т. 6. № 1. 2024. С.1-6. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6112>
133. Приседська І.В. Метод інтелект-карт у викладанні шкільного курсу історії. *Історія та правознавство*. 2014. №4–5. С.12–15.
134. Проектне навчання в історичній освіті : методичні рекомендації / В. Долід, П. Долганов. Рівне : РОІШПО, 2023. 83 с.

135. Пузиревич К. В. Проектно-рефлексивна технологія навчальної самоорганізації. *Педагогічна майстерня*. 2018. № 4. С. 21–25.
136. Ратушняк Н. М. Платформа NEARPOD у роботі вчителя громадянської та історичної освітньої галузі: способи використання. *Актуальні проблеми теорії і методики навчання історії, географії та громадянства : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 березня 2025 р.* Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С. 328- 335.
137. Ремех Т. Активне навчання учнів як умова реалізації інтегрованого змісту курсу «Досліджуємо історію і суспільство». *Управління якістю освіти в умовах реалізації формули НУШ : збірник мат. наук.-практ. конф.* Луцьк : ВППО, 2022. С. 93–95. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/732760>
138. Ремех Т., Пометун О. Методика навчання учнів ліцею громадянської освіти : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 222 с.
139. Романова Л.Г. Чи впливає застосування мультимедійних технологій на структуру уроку. *Історія та правознавство*. 2014. № 24. С. 6–7.
140. Салата О. Від подиву до мислення (Ігрова технологія моделювання як метод інтеграції знань учнів). *Історія в школах України*. 2004. № 8. С.31–33.
141. Санін В., Войтюк Л. Штучний інтелект і його роль в освіті. *Фахова передвища освіта*. № 3. 2023. С. 88-91.
142. Саповська В.Ф. Використання логічно-структурних схем у поєднанні з комп'ютерними технологіями на уроках. *Історія та правознавство*. 2014. №3. С.8–11.
143. Семез А. Цифрові засоби освіти та онлайн-технології для професійної адаптації педагогічних працівників. *Педагогічний вісник*. № 1-2. 2024. С. 115-120.
144. Сергієнко В.П., Гриценко А.П. Особливості класифікації мультимедійних засобів навчання у процесі вивчення історії. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. 2020. Вип.42. С.183-191.
145. Сисоєва С. Навчання у школі: інноваційні моменти. К. : Вид. Група «Основа», 2005. 128 с.
146. Скакальська І. Технології навчання історії. Навчальний посібник / Автор укладач Ірина Скакальська. Кременець. 2022. [Електронне видання].
147. Скакальська І. Сторітелінг під час вивчення історії в 10-11 класах. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.) / Запорізький національний університет.* Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С. 166–172.
148. Слушний О. Інноваційні освітні технології в діяльності вчителя ХХІ століття. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 2 (106). С. 150-159.
149. Созанська І., Присяжнюк Т. Історія та податкова система. Методика проведення інтегрованого заняття. *Фахова передвища освіта*. № 4. 2020. С. 103-105.
150. Сорокіна Т. В. Інформаційно-комунікаційні технології навчання на уроках суспільних дисциплін в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи : збірник тез VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, Суми, 28-29 березня 2019 р.* (електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2019. С. 66-69.
151. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. Старобільськ, 2015. 112 с.
152. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернетконференції (м. Тернопіль, 12–13 листопада, 2020). Тернопіль, 2020. 204 с.
153. Сучасні шкільні технології. Ч. 1 / упоряд. І. Рожнятовська, В. Зоц. К., 2004. 207 с.
154. Табакова Г. Сторітелінг як засіб активізації пізнавальної активності учнів у сучасному освітньому просторі / Г. Табакова, М. Пелагейченко. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки*. 2023. Вип.1. С. 165–172.
155. Танцева О. О. Упровадження СТЕМ-проектів у навчально-виховний процес: шляхи подолання труднощів. *Управління школою*. 2018. № 22/24. С. 2–7.
156. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення старшокласників у процесі навчання історії: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 2015. 400 с.

157. Терно С. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. Запоріжжя: Просвіта, 2009. 268 с.
158. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії: посіб. для вчителя. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-тет, 2012. 70 с.
159. Технології викладання історичних дисциплін у ЗЗСО. Методичні рекомендації до курсу. Для здобувачів другого рівня вищої освіти за спеціальністю № 014 «Середня освіта (Історія)» галузі знань № 01 Освіта / Укладачі: к.і.н., доцент Ганна Скорейко, к.і.н., асистент Назарій Христан. Чернівці, 2024. 72 с.
160. Технології профільного навчання : кол. монографія / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, С. В. Косянчук, В. І. Кизенко, О. В. Барановська, Л. В. Шелестова, О. П. Кравчук] ; за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. Г. О. Васьківської]. Київ: Педагогічна думка, 2020. 304 с.
161. Технології розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер; наук. ред., передм. О. І. Пометун. Київ : Вид-во «Плеяди», 2006. 220 с.
162. Типи навчальних проблемних ситуацій на уроках історії. *Матеріали науково-практичної конференції «Четверті Фльорівські читання»*. Чернігів: ЧНПУ ім. Т.Г. Шевченка, 2015. С. 83-86.
163. Троц В. Використання інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі. *Фахова передвища освіта*. № 1-2. 2021. С. 76- 80.
164. Тягло О. В. Критичне мислення: навч. посіб. Х. : Основа, 2008. 189 с.
165. Фрейман Г. Кооперативна технологія навчання як засіб формування громадянської позиції старшокласників на уроках історії. *Історія в школі*. 2011. № 5–6. С. 30–32.
166. Хавбе І.О. Сенкан на уроках історії. *Історія та правознавство*. 2015. № 28–29. С. 8–9.
167. Худобець О. Новітні інформаційні технології: навчити учителя. *Історія України*. 2006. №17. С. 17–18.
168. Худобець О.А. Використання технології презентації в практичній роботі шкільного вчителя історії. *Історія та правознавство*. 2005. № 25. С.19–21.
169. Худобець О.А. Доповнити, а не підмінити: з досвіду роботи щодо застосування презентаційних технологій при проведенні уроків історії. *Історія в школах України*. 2005. № 3. С. 2–5.
170. Цифрова трансформація освіти: теоретико-методичні засади : збірник мат. Міжнародної науково-практичної конф., присвяч. 70-річчю проф. В. П. Сергієнка. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 485 с.
171. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / Т.А. Васильєва та ін. ; за заг. ред. д-рки екон. наук, проф. Т.А. Васильєвої, д-ра екон. наук, проф. Ю.М. Петрушенка. Суми : Сумський державний університет, 2022. 150 с.
172. Чепіль М.М. Педагогічні технології : навч. посіб. / М.М. Чепіль, Н.З. Дудник. К. : Академвидав, 2012. 224 с.
173. Черниш Н., Захарків І. Використання мультимедійної презентації як сучасного засобу навчання. *Фахова передвища освіта*. № 4. 2020. С. 98-102.
174. Шимчук Н. Використання ігрових технологій на практичних заняттях з історії України. *Фахова передвища освіта*. № 4. 2022. С. 121-123.
175. Шипін М. Впровадження дебатів як інноваційної педагогічної технології на уроках історії в 10-11 класах загальноосвітніх закладів. *Актуальні проблеми теорії і методики навчання історії, географії та громадянства : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 березня 2025 р.* Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С. 220-225.
176. Шкарупа Т. Практичні роботи на уроках історії України (на прикладі теми Україна в роки Другої світової війни»). *Історія в школі*. 2006. № 4. С.34–37.
177. Шульга А. Інноваційні технології навчання як засіб розвитку духовності школярів. *Історія в рідній школі*. 2014. № 1. С. 30–31.
178. Шульга А. Педагогічні технології у навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. *Історія в школі*. 2015. № 9–10. С. 25–26.
179. Шульга О. Інформаційні технології як один із сучасних засобів навчання. *Історія в школі*. 2013. №6. С.27–31.
180. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Методичні поради

У **першому** питанні магістри мають передовсім проаналізувати роль застосування інтерактивних, дискусійних та ігрових технологій навчання у закладах профільної середньої освіти у розвитку комунікаційної, логічної, аксіологічної компетентностей, зокрема здатності відстоювати власну думку і власне рішення при абсолютній повазі до іншого, формуванні здорової конкуренції та змагальності, умінні логічно вибудувати свої аргументи та переконувати інших у своїй правоті, при одночасному толеруванні і здатності діяти кооперативно та у співпраці. Співдіяльність та ділова гра формують у здобувачів профільної середньої освіти уміння вести полеміку на засадах рівноправності і взаємоповаги, здатності бути гнучкими у своїх рішеннях та відстоюванні своєї позиції. Далі магістрам необхідно охарактеризувати найбільш доцільні інтерактивні вправи комунікативної спрямованості, які доцільно використовувати при вивченні історичних курсів, розпочинаючи з найпростіших, а саме «мікрофон», «сторітелінг», «мозковий штурм» (підвиди «мозкового штурму»: «дерево логічних рішень», «зворотній мозковий штурм», «тіньовий мозковий штурм», «метаплан», «метод 365»), «коло ідей», «прес», «займи позицію», «акваріум», «інтелект-кафе», «ворк-шоп», «кейс-стаді» тощо.

Здобувачі також мають охарактеризувати найбільш ефективні форми дискусійних технологій, зокрема дискусії-круглого столу, дискусії-форуму, дискусії-сиспозіуму, дискусії ігрового моделювання (судового засідання, прес-конференції, наукових диспутів), дискусії-дебатів (структурованих Карла Поппера, ціннісних, публічних, політичних, оксфордських).

Окрему увагу слід приділити характеристиці інтелектуальних ігор (вікторин, брейнрингів) та ділових та сюжетно-рольових ігор («прес-конференцій»; «ток-шоу»; «громадських обговорень»; «реконструкцій історичних подій», зокрема («Міжнародних конференцій», «Виборчих кампаній», «Засідання ООН», тощо); дипломатичних ігор «Переговори»; політичних ігор «Парламентські дебати»; «історичних судів»; «моделювання альтернативного розвитку подій» тощо. Окрему увагу магістрам слід приділити аналізу ризиків при застосуванні інтерактивних, дискусійних та ігрових технологій, проблемі результативності освітнього процесу, виробленні обґрунтованих критеріїв оцінювання здобувачів профільної середньої освіти при застосуванні вказаних технологій, зокрема застосування прийомів формувального оцінювання. Доцільно проаналізувати переваги та недоліки застосування цифрових ігор.

У **другому** питанні магістри передовсім мають проаналізувати позитивні сторони застосування проєктних технологій при вивченні базових, спеціальних та вибіркових курсів історії у контексті професійно-орієнтованого, практико-орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів у закладах профільної середньої освіти. Варто зацентувати увагу на значенні проєктних технологій у розвитку таких якостей особистості як самостійність, креативність, творчість, здатність до співпраці та кооперації, а також дослідницьких умінь здобувачів профільної середньої освіти. Далі магістри мають охарактеризувати методичні засади організації та проведення різних видів інформаційних, пошукових, дослідницьких, творчих, ігрових, міжпредметних проєктів, призначених як для індивідуального виконання так і для групового. При цьому необхідно навести конкретні приклади та підкреслити важливість застосування міждисциплінарних проєктів, спрямованих на інтеграцію знань здобувачів профільної середньої освіти, поєднання теорії з практикою. Доцільно магістрам наголосити на різноманітності результатів реалізації проєктів: від мультимедійних презентацій, повідомлень, рефератів, сторітелінгів, есе, дидактичних матеріалів до лепбуків, постерів, колажів, сценаріїв свят, заходів, відеофільмів, усно-історичних досліджень, портфоліо, блогів, вебсторінок у соціальних мережах, сайтів, комп'ютерних та настільних дидактичних ігор, тощо.

При висвітленні **третього** питання магістрам доцільно вказати переваги та ризики застосування цифрових технологій у закладах профільної середньої освіти. Передовсім

варто розкрити необхідність застосування інформаційно-комунікаційних технологій у зв'язку з потребою формування позитивної мотивації до вивчення історії, індивідуалізацією процесу навчання, особистісно-орієнтованого підходу до кожного учасника освітнього процесу, генерування атмосфери інтерактивної взаємодії та співробітництва. Магістри мають охарактеризувати можливості та теоретико-методичні засади використання цифрових ресурсів та цифрових технологій, користуючись наступною таблицею:

<i>Застосунки для проведення віртуальних екскурсій, мандрівок</i>	<i>Цифрові освітні інструменти для створення якісного контенту та цікавого оформлення сторінелінгу</i>	<i>Сервіси штучного інтелекту</i>	<i>Сервіси для здійснення онлайн-контролю та перевірки результатів навчання</i>
<p>Інтерактивні подорожі і виставки https://ukrainewow.com (Ukraine Wow) https://museums.athenicukraine.com.ua/ua/ (подорож українськими музеями просто неба) https://khanenkomuseum.kiev.ua/uk/promusey/virtualnyi-tur (прогулянка музеєм Ханенків) https://britishmuseum.withgoogle.com (екскурсія Британським музеєм) https://www.louvre.fr/en/visites-en-ligne (Лувр) https://artsandculture.google.com (художні колекції з усього світу)</p>	<p>Storyjumper – хмарний ресурс, що має набір інструментів для створення ілюстрованих книг з різними історіями</p> <p>RenderForest – застосунок для монтування відео для власного YouTube-каналу та опанування азів web-дизайну. Цей онлайн-інструмент для налаштування відео з анімованими переходами, а також створення великої кількості різновидів дизайнерського контенту (монтаж освітніх та рекламних відео, логотипів, скрайбінгу і різноманітних макетів).</p> <p>Сервіс Google-групи дає змогу вчителям організувати групову форму роботи учнів у навчанні історії.</p> <p>Trello – це інструмент для налагодження командної роботи над спільним проектом, для зручної комунікації при створенні командних проектів.</p> <p>LearningApps - конструктор інтерактивних завдань, дає можливість учням перевірити та закріпити свої знання в цікавій ігровій формі під час уроку, або вдома.</p> <p>Ourboox – платформа для створення авторських електронних книг.</p>	<p>Chat GPT Gemini Kazka.fun</p>	<p>Google форми - цей інструмент допомагає вчителю створити різні завдання і швидко відреагувати на відповіді учнів.</p> <p>quizlet.com quizizz.com, socrative.com- онлайн-сервіс для проведення тестування на заняттях. onlinetestpad.com</p>
<p>mozaBook – застосунок, який дозволяє створювати якісні презентації історичних об'єктів.</p> <p>Thinglink – створення інтерактивних зображень. Цей інструмент дозволяє робити інтерактивні зображення,</p>	<p>HP5 – онлайн-сервіс, за допомогою якого можна створювати різноманітні інтерактивні вправи. Дана програма містить 42 шаблони завдань.</p> <p>UtellStory – онлайн-сервіс для створення цифрових історій, використовуючи відео, аудіо, світлини, текст, зображення.</p> <p>My storybook – онлайн -сервіс для створення цифрових історій-оповідань за допомогою персонажів, картинок, тексту.</p> <p>Piktochart – веб-інфографічний додаток, який дозволяє користувачам без спеціального досвіду як графічних</p>		<p>Survio – цей застосунок дозволяє створювати анкети і виводити результати у вигляді графіків і діаграм. З його допомогою зручно проводити опитування та анкетування у класі. Безкоштовна</p>

<p>додаючи спеціальні мітки з мультимедійним контентом (посилання на певні ресурси, відео, аудіо, світлини, текст). Ресурс дозволяє працювати над широким діапазонів типів проєктів (карти мандрівок, навчальні посібники, плакати, інтерактивні схеми, віртуальні екскурсії) PopcornMaker - сервіс дозволяє доповнити навчальне відео корисними додатковими матеріалами (картинками, фото, коментарями, посиланнями, картами з Google Maps тощо). Можна також заздалегідь встановити автоматичну паузу або повтор у відео, - якщо це необхідно для кращої презентації.</p> <p>Meograph - інструмент, що дозволить зробити гарну історію з відео- та фотоматеріалів. У створенні такого ролику можна використовувати зображення, фото, карти, відзняті відео. Також сервіс дозволяє додати саундтрек та записати голосовий супровід. GoogleMaps- Сервіс, що пропонує користувачам карту та супутникові знімки планети Земля та дозволяє здійснити онлайн-подорожі в різні</p>	<p>дизайнерів легко створювати інфографіку та візуальні зображення за допомогою тематичних шаблонів з додаванням коротких текстів.</p> <p>Canva – крос-платформенний сервіс для графічного дизайну, що передбачає створення зображень та інформаційних плакатів, інфографіки. Робота сервісу будується на принципі перетягування готових елементів і варіюванні змінних шаблонів.</p> <p>Pixton – конструктор коміксів, що дозволяє створювати свої історії з початку.</p> <p>Popplet – онлайн-сервіс створення ментальних карт. Даний сервіс дозволяє учням самостійно чи в команді створити графічний конспект, схеми, систематизувати нову інформацію, впорядкувати власні ідеї та презентувати їх.</p> <p>Wix.com – міжнародна хмарна платформа для створення професійних сайтів та їхніх мобільних версій, використовуючи інструменти drag-anddrop.</p> <p>iMindMap – застосунок для створення інтелект-карти. Ця платформа створена засновником самої методики побудови ментальних карт Тоні Бьюзеном. Тому для відтворення технології mind maps цей інструмент є найкращим. Сервіс працює у 4 режимах (мозковий штурм, побудова інтелект-карт, фіксація думок та ідей), передбачає 130 стилів для оформлення проєктів.</p> <p>Rebus1.com – генератор ребусів. За допомогою даної програми можна зашифрувати будь-яке слово у вигляді ребусу.</p> <p>Mentimeter.com. - сервіс можна використовувати для створення та проведення опитувань.</p> <p>StoryMap JS – сервіс для створення мап оповідей та просторових наративів.</p> <p>Twine – застосунок для створення та роботи з мультимедійними та багатофункціональними історіями, гіпертекстових розповідей, ігор.</p> <p>logster - сервіс пропонує створити інтерактивні плакати (з використанням фото, відео, зображень, текстів, звуків, посилань тощо).</p> <p>Project - сервіс для створення динамічних онлайн-презентацій. Наповнювати їх можна документами, зображеннями, фото, слайдами,</p>	<p>версія має широкий діапазон налаштувань і дозволяє проводити на місяць до 100 опитувань. Цей сервіс – альтернатива Google Forms</p>
--	--	--

куточки світу.	<p>посиланнями на YouTube-відео, аудіо, Google-карти, опитувальники та зображення (в Instagram, Flickr) з інтернету чи соціальних мереж.</p> <p>Dipity - сервіс для презентації історій, фактів чи явищ, які потрібно подати у певному часовому проміжку. Це може бути чиясь біографія, історія виникнення явища/теорії/організації, зокрема, вашої школи/міста/країни. Дозволяє створювати в хронологічній послідовності події (тайм-лінії, фотоальбоми, текстовий список подій, навіть на карті, якщо при створенні вказати географічну прив'язку події тощо).</p> <p>Kahoot! - онлайн-сервіс, за допомогою якого можна створювати вікторини, тести, дидактичні ігри для учнів і успішно їх використовувати в освітньому процесі. Даний сервіс пропонує наступні шаблони для створення вправ Quiz (вікторина), Jumble (перемішати), Survey (огляд).</p>		
----------------	---	--	--

Магістри мають охарактеризувати методичні аспекти використання цифрових інструментів, інтернет-ресурсів для пошуку та візуалізації необхідної інформації, створення якісних мультимедійних презентацій, розроблення навчальних і тестових завдань, проведення анкетування, організації віртуальних мандрівок та екскурсій, реалізації індивідуальних та групових проєктів, організації відео конференцій, онлайн-лекцій, онлайн-семінарських занять, онлайн-практичних занять. Окремо слід проаналізувати переваги та ризики застосування при вивченні історії у закладах профільної середньої освіти соціальних мереж.

Семінарське заняття № 6.

Організація та форми самостійної та науково-дослідницької діяльності здобувачів профільної середньої освіти

План:

1. Методи і засоби організації самостійної роботи здобувачів профільної середньої освіти як основи компетентнісно-орієнтованого навчання.
2. Завдання, характерні риси та напрями науково-дослідницької роботи здобувачів профільної середньої освіти.
3. Характеристика основних видів наукових досліджень з дисциплін історичної та громадянської галузі у закладах профільної середньої освіти.
4. Метод усної історії як ефективний шлях організації самостійної науково-дослідницької діяльності здобувачів профільної середньої освіти.

Індивідуальне завдання: підібрати тему, джерела та літературу і розробити методичні поради щодо виконання здобувачами профільної середньої освіти дослідницького проєкту (тема на вибір)

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акінфіїв О. Реферат як приклад дослідницької роботи. *Історія в школі*. 1998. № 8. С. 16–21.
2. Баклашова Т., Проскурнін В. Формування дослідницької компетентності учнів в процесі шкільної краєзнавчої роботи. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2019. №. 6 (98). С. 316-326.
3. Баханов К. Дослідницька робота учнів на уроках історії. *Історія та правознавство*. 2012. № 12. С.2–4.
4. Баханов К. О. Дослідницька робота учнів на уроках історії : навч посібник. Х. : Основа, 2004. 144 с.
5. Бачинська І. К. Робота з обдарованими учнями на уроках історії. URL: <https://www.slideshare.net/School-8/ss-8296236>
6. Біла С.Я. Методи навчання історії в школі: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності "Історія": [для студ. вищ. навч. закл.]. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 492 с. (С.365-395)
7. Біла С. Методичні засади організації науково-дослідницької діяльності учнів та студентів при аналізі письмових спогадів пересічних людей. *Молодь і ринок*. № 1 січень 2025. С. 100-106.
8. Біла С. Я., Гриценко Г. З. Методи дослідницької та творчої діяльності учнів та студентів як інструменти формування історичної пам'яті при вивченні новітньої історії та громадянської освіти у закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти. *Актуальні проблеми теорії і методики навчання історії, географії та громадянства : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 березня 2025 р.* Запоріжжя : ЗНУ, 2025. С 276-281.
9. Біла С., Гриценко Г. Дидактичні засади застосування методу усної історії у закладах середньої, передвищої та вищої освіти: до історіографії проблеми. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.)* / Запорізький національний університет. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. С. 254-262.
10. Біла С., Гриценко Г. Автобіографічні спогади Омеляна Вишневецького як джерело вивчення післявоєнної історії Західної України: теоретичні та методичні засади використання у профільній старшій школі. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць*

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія. 2022. № 10 (52). С. 285–305.

11. Біла С., Негура І. Усні спогади як інструмент вивчення історії повсякденності у закладах середньої освіти. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія* / ред. кол. Юрій Стецик (головний редактор) та ін. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 7/49. С. 184-205.
12. Білоус Л.С. Здійснення дослідницької діяльності на уроках історії для створення ситуації успіху. URL: s7b6c31dfd24accf0.jimcontent.com
13. Браткевич А. О. Проблемне навчання на заняттях історії. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету* : [збірник]. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 36. С. 163-168.
14. Буряк В. Наукова діяльність у школі та поза нею. *Історія в школі.* 2003. № 7. С. 37.
15. Буцька Л. М., Сацик С. П. Особливості методики роботи з обдарованими учнями на уроках історії. Організація дослідницької діяльності як засіб формування предметних компетентностей учнів при вивченні історії. URL: <https://roippo.org.ua/upload/iblock/a33/izasadannya.doc&ved=2ahUKewiNjpujxLvzAhXOpIsKHUXaAkMQFnoECBgQAQ&usg=AOvVaw3VVKjbU8N3JDhbzyvGNHckM>
16. Васильєва С. О. Основи організації науково-дослідницької діяльності у навчальному закладі. *Педагогіка і психологія.* 2008. № 6. С. 26–32.
17. Ващинець М.М. Організація дослідницької діяльності школярів на уроках історії та в позаурочний час. Ужгород, 2022. 66 с.
18. Використання методу проектів як засобу активізації пізнавальної та дослідницької діяльності учнів на уроках історії. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/41269/
19. Волосевич І.І., Роль музейної педагогіки у формуванні дослідницької компетентності учнів під час написання роботи МАН. *Актуальні проблеми історичної освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* / Редкол.: к.і.н., доц. Н.М.Кузовова (відп. ред.) та ін. Херсон: Вид-во ХДУ, 2021. С. 17–20.
20. Волошина Н. Організація науково-дослідницької та проектної роботи студентів. *Фахова передвища освіта.* 2020. №1. С.96–100.
21. Гаврилова Л.Г. Жанр есе: поняття, специфіка, ознаки, поради щодо його підготовки і написання. *Історія та правознавство.* 2011. № 32 (276). С. 2–5.
22. Голобородько В.В. Наукова робота учнів. Х. : Основа, 2005. 270 с.
23. Горохівський П. І. Методика викладання історії: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання. Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. 284 с.
24. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії: Курс лекцій: Навчальний посібник у 3-х частинах для студентів денної та заочної форми навчання / П. І. Горохівський (авт.-упоряд.). Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
25. Горчакова А. «Усна історія», як засіб формування історичної пам'яті здобувачів освіти старших класів. URL: <https://genezum.org/library/usna-istoriya-yak-zasib-formuvannyaistorichnoi-pamyati-zdobuvachiv-osvity-starshyh-klasiv>
26. Гринь О. З досвіду роботи з обдарованими дітьми в ході вивчення історії. *Матеріали науковопрактичної конференції "Четверті Фльорівські читання"*. Чернігів, 2015. С. 87–90.
27. Грінченко Г. (Авто)біографічне інтерв'ю в усноісторичних дослідженнях: до питання про теорію нарративного аналізу. *Схід-Захід. Історико-культурологічний збірник.* Вип. 11–12: Спец. вид.: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / за ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків, 2008. С. 59–76.
28. Грінченко Г. Текстуальний аналіз усно-історичного свідчення (на прикладі усних інтерв'ю з колишніми «остарбайтерами» Харківської області). *Схід-Захід : Історико-культурологічний збірник.* Випуск 6. Харків; Київ : Критика, 2004. С. 151–171.
29. Грінченко Г. Усна історія: теорія, метод, джерело. *Невигадане: Усні історії остарбайтерів* / автор-упоряд., ред., вступ. ст. Г.Г. Грінченко. Харків, 2004. С. 10–32.
30. Грінченко Г.Г. Усна історія: Методичні рекомендації з організації дослідження: Для студентів і аспірантів. Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2007. 28 с.

31. Дронова З., Кравченко Т. Зміст самостійної діяльності учнів у контексті розвиваючого навчання на уроках історії. Методичні рекомендації. *Історія та правознавство*. 2005. № 10. С. 2–10.
32. Дронова З.Є. Зміст самостійної діяльності учнів у контексті розвивального навчання на уроках історії : методичні рекомендації / З.Є. Дронова, Т.А. Кравченко. *Історія та правознавство*. 2005. № 30 (58) жовтень. С. 45–46.
33. Євтушенко Л. Робота з історичними документами як засіб формування історичного мислення сучасного учня. *Історія в школах України*. 2008. № 6. С.11–13.
34. Єрмакова І. П. Підготовка майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін до використання дослідницької технології як педагогічна проблема. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 1. С. 30-33.
35. Єрмоленко А. Як працювати з джерелами інформації на уроках історії. *Історія в школах України*. 2007. № 7. С. 35–38; № 8. С. 24–26; № 9–10. С.27–31; 2008. № 2. С. 32–38.
36. Желіба О. Використання історичних джерел при вивченні історії Української держави Павла Скоропадського. *Історія в рідній школі*. 2016. № 6. С.7–12.
37. Журба Л. Організація навчальної діяльності учнів у процесі проблемного вивчення новітньої історії. *Історія в школі*. 2007. № 3. С. 19–21.
38. Журба Л. Проблемні ситуації та способи їх створення на уроках новітньої історії України (на прикладі тематичного блоку «Україна і загострення кризи радянської системи (1965 – 1985 рр.)»). *Історія в школі*. 2006. № 6. С.28–31.
39. Журба Л. Теорія і практика проблемного навчання історії в старших класах загальноосвітньої школи. *Історія в школах України*. 2007. № 7. С. 11–14.
40. Завалко Т. Система завдань для організації роботи учнів на уроках історії України в 11 класі / Т. Завалко, Н. Дворнік. *Історія в рідній школі*. 2014. № 9. С.21–30.
41. Задорожна Л. «Діти війни»: спогади як джерело історичних знань. *Історія в школі*. 2006. № 5. С.22–25.
42. Задорожна Л. «З повідомлення Інформбюро... (Історико-документальна основа уроків із теми «Україна під час Другої світової війни»)». *Історія України*. 11 клас. *Історія в школах України*. 2005. № 7. С.32–38.
43. Задорожна Л. В. Реалізація альтернативно-проблемного підходу в історичній освіті засобами інноваційного навчання. *Історія та правознавство*. 2016. №1–2. С. 11–16.
44. Задорожна Л. Історичні документи як основа побудови пізнавальних завдань. *Історія в школах України*. 2002. № 2. С.35–39.
45. Задорожна Л. Методика використання документів у процесі навчання історії. *Історія в середніх і вищих навчальних закладах України*. 2005. № 1. С.29–34; № 2. С.2–6.
46. Задорожна Л. Навчити працювати самостійно (Інтеграційний метод роботи з історичними документами). *Історія в школах України*. 2004. № 5. С. 7–10.
47. Задорожна Л. Почути живу історію (Форми і методи розвитку дослідницьких навичок у старшокласників під час опанування історичних джерел). *Історія в школах України*. 2005. № 10. С.20–24.
48. Зарубіна Я. У., Гриценко Г. В. Організація проектної роботи на уроках історії та правознавства. *Історія та правознавство*. 2013. №5. С.2–4; №7. С.8–12.
49. Ігнатенко Н. Реалізація ідей технології проблемного навчання при вивченні історії у закладі загальної середньої освіти. *Історія в рідній школі*. 2021. № 1. С. 21-23.
50. Історія в школі. Як аналізувати карикатури на уроках. URL: <https://www.historyua.com/2020/11/01/yak-analizuvaty-karykatury-na-urokah/>
51. Кілар А. Методика усної історії: теорія та практика (на прикладі інтерв'ю з учасниками російсько-української війни). *Усна історія: теорія, метод, джерело: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. 24–26 жовт. 2018 р., м. Вінниця* / Департамент інформ. діяльності та комунікацій з громадськістю Вінниц. облдержадмін., Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва, ГО «Асоц. б-к Вінниччини». Вінниця, 2018. С. 100–104.
52. Кісь О. Гендерні аспекти практики усної історичних досліджень: особливості жіночого досвіду, пам'яті і нарації. *«Суспільні злами і поворотні моменти: макродії крізь призму*

- автобіографічної розповіді» : Матеріали Міжнар. наук. конф., [м.Львів] 25–26 вересня 2014 р. / [Упорядники: О.Р.Кісь, Г.Г.Грінченко, Т.Пастушенко]. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2014. С. 11–41.*
53. Кісь О. Колективна пам'ять та історична травма: теоретичні рефлексії на тлі жіночих спогадів про Голодомор. *У пошуках власного голосу: Усна історія як теорія, метод та джерело* : зб. наук. ст. / за ред. Г.Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. Харків : Видавництво, 2010. С. 171–191.
 54. Кісь О. Усна історія в сучасній Україні: здобутки і виклики часу. URL: <https://ua.boell.org/uk/2018/01/16/usna-istoriya-v-suchasniyukrayini-zdobutki-i-vikliki-chasu>
 55. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади. *Україна модерна*. Число 11. Львів – Київ, 2007. С. 7–21.
 56. Коляда І. Метод усної історії у науково-дослідних роботах з історичного краєзнавства учнів-членів МАН України: проблеми та перспективи використання. *Історія в рідній школі*. 2019. № 6. С. 40–43.
 57. Коляда І., Куриленко О., Москальчук Ю. Організація самостійної роботи учнів при вивченні теми «Помаранчева революція 2004 р.». *Історія в середніх і вищих навчальних закладах України*. 2005. № 7. С.2–12.
 58. Комаров Ю. Запам'ятовується назавжди! З практики використання політичних карикатур у шкільному викладанні історії. *Історія в школах України*. 2004. № 1. С.15–20.
 59. Комаров Ю. Мить, зупинись! Ти – історична! (з досвіду використання фотоматеріалів на уроках історії). *Історія в школах України*. 2006. № 4. С.15–19.
 60. Комаров Ю. Працюємо з історичними джерелами. Нова економічна політика: наслідки і суперечності. 10 клас. *Історія в школах України*. 2003. № 6. С.16–19.
 61. Комаров Ю. Реклама як двигун... історичної освіти (Використання рекламних матеріалів як історико-дидактичного джерела). *Історія в школах України*. 2005. № 7. С. 11–21.
 62. Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи», Київ, 05 березня 2020 р. (наукове електронне видання). Київ : Педагогічна думка, 2020. 187 с.
 63. Костюк І. А. Практичні заняття з історії як засіб розвитку критичного мислення та дослідницьких навичок учнів. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання*. 2014. № 1–2. С. 6–8.
 64. Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Актуальні питання компетентнісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.
 65. Курилів В. Методика викладання історії: Навч. посібник. Львів; Торонто: Світ, 2003. 248 с.
 66. Курлянич О. Дослідницька та пошукова робота на заняттях історії. *Весняні наукові читання — 2021, LXIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. м. Суми, 15 березня 2021 року. С. 45-50.
 67. Курлянич О. Запровадження інноваційних технологій навчання (дослідницька робота) у фаховій і передвищій освіті. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: збірник матеріалів XII звітної Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 5-19 березня 2018 р.)* / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В. О. Радкевич. К. : ПТТО НАПН України, 2018. С.138-140.
 68. Лебдушка Л., Волошин Ю. Жива історія – метод усної історії в школі. URL: http://www.ustnayaistoriya.info/wpcontent/uploads/2015/08/oral-history_brochure_ukraine_bookweb_21x21cm-1.pdf
 69. Лівенцова О.С. Застосування кейс-методу на уроках історії. *Історія та правознавство*. № 14–15. С. 12–15.
 70. Лукачук О. «Біль і радість, туга й щастя – отак і живемо з дня на день...»: конструювання образу сучасного українського воїна в громадській думці жителів військового містечка (на прикладі Яворова). *Усна історія (не)подоланого минулого: подія – наратив – інтерпретація: Матеріали міжнар. наук. конф., м. Одеса, 8–11 жовтня 2015 р.* / упоряд. Г. Грінченко. Харків, 2016. С. 146–162.
 71. Лукачук О. Усна історія та гуманітаристика: з досвіду діяльності Української асоціації усної історії. URL: <http://oralhistory.com.ua/novini/akadem-zhittya/usna-istoriiatagumanitarystyka.html>

72. Лукачук О. Участь в Антитерористичній операції на сході України (березень 2014 р. лютий 2017 р.). Навчальні матеріали до запису поглиблених інтерв'ю в рамках виконання науково-дослідного завдання з курсу – Історія України другої половини ХХ – початку ХХІ століття / Упорядники Г. Боднар, В. Качмар, О. Лукачук. – Львів, 2017. – С. 46–50.
73. Луків А. Організація наукової роботи в академічному ліцею при ХДУ. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. С. 39-44. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/31/19/>
74. Луніка О. Дослідницька діяльність у процесі вивчення історії краю. URL: <https://vseosvita.ua/library/doslidnicka-dialnist-ucniv-u-procesi-vivcenna-istorii-krau-192323.html>
75. Мала Л. Активізація розумової діяльності учнів на уроках всесвітньої історії в 10–11 класах. *Історія в школах України*. 2002. № 2. С. 32–35.
76. Малієнко Ю. Б. Дослідницька діяльність старшокласників на уроках історії. *Історія і право*. 2007. № 3. С. 28–31. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2011/2011_1_21.pdf
77. Марєєнкова Л. М., Дятлова О. О. Шляхи підвищення мотивації до навчання. *Історія та правознавство*. 2015. № 28–29. С. 2–7.
78. Масинець А. О. Організація науково-дослідницької діяльності учнів у процесі підготовки до конкурсу-захисту МАН. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 2 (46). С. 246–250.
79. Матюшко Л.І. Науково-дослідницька діяльність учнів на уроках історії як ефективний метод формування навиків критичного мислення. URL: <http://www.education-ua.org/ua/work-practics/1402-naukovo-doslidnitska-diyalnist-uchniv-na-urokakh-istoriji-yak-efektivnij-metod-formuvannya-navikiv-kritichnogo-mislennya> 2021
80. Методичні рекомендації з підготовки написання есе з історії України. URL: <https://surl.lu/tqceqt>
81. Микитюк О. М., Соловйов В. О., Васильєва С. О. Наукові дослідження в школі. Х. : Основа, 2007. 343 с.
82. Микитюк О. М., Соловйов В. О., Васильєва С. О. Наукові дослідження в школі. *Історія в школах України*. 2002. № 2. С. 47-56.
83. Мисан В. Знаходити відповіді самостійно (Можливості використання текстових джерел у процесі навчання історії). *Історія в школах України*. 2005. № 5. С.4–11.
84. Михайлова Г. Д. Робота з обдарованими дітьми на уроках історії та в позакласний час. URL: <https://naurok.com.ua/robotaz-obdarovanimi-uchnyami-na-urokakh-istori-ta-v-pozaurochniy-chas-12203.html>
85. Мокрогуз О. Навчити «прочитувати» фотографії (з досвіду інтерпретації візуальних архівних матеріалів у шкільному курсі історії). *Історія в школах України*. 2004. № 8. С.27–31.
86. Мокрогуз П. Виховання толерантності на уроках історії. *Історія та правознавство*. 2005. № 4. С.4 – 10.
87. Мороз П. В. Використання реклами як історичного джерела в шкільних підручниках історії : методика роботи в умовах дослідницького навчання. Проблеми сучасного підручника. 2017. Вип. 18. С. 105–117.
88. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі : методичний посібник / П. В. Мороз, І. В. Мороз. К. : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
89. Мороз П. В. Карикатура як історичне джерело : методика роботи в умовах дослідницького навчання. *Історія і суспільствознавство в школах України : теорія та методика навчання*, 2012. № 10. С. 26–32.
90. Мороз П. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України: методичний посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. С.17-18.
91. Мороз П. Особливості дослідницької діяльності учнів з історії у профільній школі. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Заскїної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В.* Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. С.119-123.
92. Мороз П., Мороз І. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання історії: досвід та перспективи. *«Практична філософія і Нова українська школа»*. *Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції*. С.139-142.

URL: <https://lib.iitta.gov.ua/715910/1/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B7%20%D0%9F.pdf>

93. Мороз П., Мороз І. Практичні аспекти організації дослідницької діяльності в процесі навчання історії в основній школі. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 4. С.99-109.
94. Моцак С. І. Методичні основи організації позаурочної роботи з історії в профільних класах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Моцак Світлана Іванівна; Ін-т педагогіки НАПН України. К., 2011. 19 с.: табл.
95. Моцак С. Методика організації позаурочної роботи з історії у профільних класах. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/37/visnuk_14.pdf
96. Моцак С. Організація пошуково-дослідницької старшокласників з історії України в умовах позаурочної навчальної діяльності. *Педагогічні науки, теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 4-5 (14-15). С. 255-263.
97. Навчальні матеріали до запису поглиблених інтерв'ю в рамках виконання науково-дослідного завдання з курсу «Історія України другої половини ХХ – початку ХХІ століття» / упорядники Г. Боднар, В. Качмар, О. Лукачук. Львів, 2018. 75 с.
98. Нагайко Т. Методичні рекомендації з організації та проведення наукових досліджень з питань вивчення історичного минулого сільських населених пунктів засобами усної історії [для студентів історичних факультетів] / Т.Ю. Нагайко, А.О. Іваненко. Переяслав-Хмельницький, 2005. 33 с.
99. Нагайко Т. Проблеми застосування усного нарративу у непрофесійному дослідницькому середовищі. *Усна історія: проблеми та перспективи використання нарративних джерел в історичних наукових дослідженнях: збірник матеріалів семінару методистів, керівників наукових відділень суспільно-гуманітарного профілю МАН України (м. Київ, 15 травня 2019 року)*. Київ, 2019. С.12–17.
100. Нагайко Т. Усна історія в Україні: традиція і сучасні практики. *Усно-історичні дослідження: сучасні тенденції, напрямки та перспективи : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. 25–26 жовт.* Вінниця, 2016. 160 с.
101. Науково-дослідницька діяльність у фаховій підготовці майбутнього вчителя : збірник статей. Вінниця, 2015. URL: http://www.vspu.edu.ua/faculty/geogr/chemistry/art_web_2015/3.pdf
102. Нерода І. Відеоінтерв'ю як метод дослідження усної історії на прикладі проекту «Раритетні професії» «Як записати розповіді про невимовне, якщо твоїм респондентам за...70». URL: <https://competition.novadoba.org.ua/cases.php>
103. Ницета В. А. Методичні засади дослідницької діяльності старшокласників з історії України в процесі взаємодії школи та музею : автореф. дис.... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.02 – теорія та методика навчання (історія) / Володимир Анатолійович Ницета ; Бердян. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг : [б. в.], 2009. 20 с. Бібліогр.: с. 16–17.
104. Нікітіна І.П. Науково-дослідницька діяльність учнів. 5 – 11 класи / І.П. Нікітіна, Ю.О. Нікітін, В.В. Шеліхова, О.Л. Кожем'яка. Х.: Вид. група «Основа», 2006. 144 с.
105. Осадчук Р. До проблеми організації самостійної роботи у профільному навчанні. *Історія в школі*. 2006. № 4. С.23–25.
106. Осадчук Р. Педагогічна сутність диференціації самостійної роботи учнів на навчальних заняттях. *Історія в школі*. 2010. № 2. С.21–24.
107. Особливості складання есе. URL: <https://surl.li/pvutss>
108. Пастушенко Т. Метод усної історії та усноісторичні дослідження в Україні. *Історія України*. 2010. № 17/18. С. 10–15.
109. Пастушенко Т. Усна історія як науковий напрямок та методика використання в навчальному процесі. *Усна історія: проблеми та перспективи використання нарративних джерел в історичних наукових дослідженнях: збірник матеріалів семінару методистів, керівників наукових відділень суспільно-гуманітарного профілю МАН України (м. Київ, 15 травня 2019 року)*. Київ, 2019. С. 4–11.
110. Пастушенко Т. Дослідження за методом усної історії в Україні: світовий досвід та вітчизняні перспективи. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць*. Рівне, 2010. Вип. 20.
111. Пастущак Т. Мотивація самостійної роботи здобувачів освіти – шлях до самовдосконалення. *Фахова передвища освіта*. № 4. 2022. С. 76-78.

112. Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті. *Історія в школах України*. 2017. № 6. С. 3-13.
113. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. К.: Генеза, 2006. 328 с.
114. Пометун О., Гупан Н. Методика розвитку критичного мислення учнів ліцею на уроках історії: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 250 с.
115. Пометун О.І. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні історії: URL: www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-52240198
116. Привалко Т. Досвід роботи з усними свідченнями про «незакінчене» минуле. *Усна історія: проблеми та перспективи використання наративних джерел в історичних наукових дослідженнях: збірник матеріалів семінару методистів, керівників наукових відділень суспільно-гуманітарного профілю МАН України (м. Київ, 15 травня 2019 року)*. Київ, 2019. С. 18–22.
117. Проскурова С. Дослідницький потенціал методу усної історії. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Історичні науки*. 2011. Вип. 14. С. 285–294.
118. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекої Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В.* Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 288 с.
119. Рекомендації щодо практики та методики використання есе у навчанні історії. URL: <https://mmk.edu.vn.ua/uploads/images/articles/IST/2020-2021/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B5%D1%81%D0%B5.docx>
120. Сало Ю. Використання методу усної історії в позашкільному навчальному закладі: досвід КЗ «Центр туризму» ЗОР. *Усна історія: теорія і практика досліджень на сучасному етапі : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. 29–30 жовт. 2020 р., м. Вінниця / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тимірязєва*. Вінниця, 2021. С. 54–57.
121. Синявська Л., Мазур О. Використання методу усної історії при вивченні теми «Україна в роки Другої світової війни. Остарбайтери» у шкільному курсі історія України. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін*. 2017. №4. С. 134–137.
122. Сисоєва С. Навчання у школі: інноваційні моменти. К. : Вид. Група «Основа», 2005. 128 с.
123. Стельмах А.К. Особливості навчання історії в умовах профільної школи. *Історія та правознавство*. 2017. № 25–26. С. 25–26.
124. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. Старобільськ, 2015. 112 с.
125. Терно С. Формування методологічної культури учнів у процесі навчання історії. *Історія в школі*. 2000. № 5–6. С. 33–37.
126. Терно С.О. Проблемні задачі з історії : дидактичний посібник для учнів 10 11 класів. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 40 с.
127. Усна історія: теорія і практика досліджень на сучасному етапі : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. 29–30 жовт. 2020 р., м. Вінниця / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К.А. Тимірязєва. Вінниця, 2021. 200 с.
128. Федорова Н.В., Даниленко Л.І. Організація діяльності школи-лабораторії наукової установи : монографія. К.: Логос, 1999. 136 с.
129. Чернік С.Д. Методика використання матеріалів ЗМІ на уроках історії у старшій школі. *Історія та правознавство*. 2016. № 34–36. С.9–13.
130. Шелудякова Г.М. Роль самостійної пізнавальної діяльності учнів у формуванні ключових компетентностей. *Історія та правознавство*. 2012. № 19–21. С. 4–10.
131. Шульга О. Методика застосування проблемного навчання на уроках та його значення. *Історія в рідній школі*. 2014. №11. С. 39–40.
132. Як написати успішне есе : метод. рек. до написання есе / уклад. Шендеровський К. С. / Ін-т масової комунікації при КНУ імені Тараса Шевченка. К., 2007. 34 с. (journalib.univ.kiev.ua/ese_gol_2.doc)

Методична поради

Розкриваючи зміст **першого** питання семінару, слід наголосити, що працюючи самостійно здобувачі профільної середньої освіти поєднують мислення з виконанням певних практичних дій. Відтак, самостійна робота учнів є запорукою розвитку історичного і критичного мислення та формування ключових і предметних компетентностей. Магістри повинні проаналізувати основні цілі самостійної роботи здобувачів профільної середньої освіти в контексті компетентнісно-орієнтованої моделі навчання: формування логічної компетентності – умінь пояснювати сутнісні характеристики історичних явищ, причинно-наслідкові зв'язки, тенденції та закономірності; формування аксіологічної компетентності, а саме умінь оцінювати вчинки історичних персоналій, значення історичних подій, твори мистецтва, тощо; формування інформаційної компетентності, зокрема уміння самостійно досліджувати джерела та літературу, черпаючи з них потрібну інформацію і подаючи інформаційні матеріали у різних варіантах, зокрема у формі схем, таблиць, тез, конспектів; розвиток мовленевої компетентності. Магістрам варто наголосити, що самостійна пошукова і дослідницька робота з різними джерелами інформації здобувачів профільної середньої освіти забезпечує розвиток їхніх пізнавальних можливостей, аналітичного і критичного мислення. Далі магістри мають охарактеризувати основні засоби організації самостійної роботи здобувачів профільної середньої освіти, зокрема речові, писемні, візуальні джерела і навести прийоми ефективного самостійного пошуково-дослідницького застосування документів (універсалів, договорів, листів); статистичних матеріалів (діаграм, графіків, таблиць); історичні карт, схем, ментальних карт; карикатур, мемів, коміксів плакатів, фотографій; інфографіки; музейних експонатів (офлайн або віртуальних), тощо. Доцільно також наголосити, що основними методами самостійної роботи є проблемно-пошукові, дискусійні і практичні. Адже необхідною умовою формування критичного мислення у здобувачів профільної середньої освіти є навчання правильно ставити питання проблемного, контроверсійного характеру і самостійно їх вирішувати.

У **другому** питанні магістрам доцільно сфокусувати увагу на характеристику основних завдань дослідницької діяльності здобувачів профільної середньої освіти, зокрема розвиток наукового світогляду, творчих здібностей, наукового мислення, дослідницьких умінь. При цьому слід наголосити, що у ліцях академічного спрямування учні, здійснюючи самостійні наукові дослідження, розвивають здатності застосовувати теоретичні знання у нових практичних ситуаціях та для самостійного наукового пошуку, у них формується готовність до навчання в університетах. У закладах професійного спрямування самостійна дослідницька діяльність забезпечує не тільки формування пізнавальної активності здобувачів профільної середньої освіти, але і реалізацію профорієнтаційної місії, формування стійкого інтересу до обраного фаху. Саме дослідницька діяльність найбільш ефективно забезпечує формування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів профільної середньої освіти та змінних груп здобувачів профільної середньої освіти. Магістри також мають підкреслити, що саме під час дослідницької діяльності у здобувачів профільної середньої освіти ефективно формується критичне мислення, здатність розпізнавати правдиві судження та викривлену інформацію і фейки.

Магістри повинні також проаналізувати характерні риси організації дослідницької роботи у закладах профільної середньої освіти, зокрема поєднання змісту дослідження з освітньою метою та профорієнтаційною місією; ефективне керування педагогом дослідницькою діяльністю, а саме допомога у визначенні теми (проблеми) предмету та об'єкту дослідження, окреслення ефективних методів та шляхів дослідження, консультування учнів у процесі виконання дослідження, врахування індивідуальних можливостей учнів, формування у здобувачів освіти культури академічної доброчесності;

спонукання здобувачів профільної середньої освіти до застосування різноманітних джерел, включаючи й інтернет-ресурси, які відображають альтернативні погляди, багатоаспектність, поліетнічність та полікультурність історичних процесів; надання учнівським дослідженням міжпредметного характеру, що посилить реалізацію інтегрованого підходу у закладах профільної середньої освіти; створення можливостей презентації досліджень у новітніх формах; запровадження довготривалих дослідницьких проєктів (семестрових або річних); об'єктивне оцінювання результатів дослідження; інтеграція дослідницької діяльності у профільні курси; можливості здобувачів освіти заради дослідження певних проблем об'єднуватися у змінні групи; використання захисту дослідницьких робіт як форми підсумкового оцінювання. Також потрібно підкреслити умови, що впливають на формування напрямів дослідницької діяльності здобувачів профільної середньої освіти, а саме обраний профіль навчання, напрями наукових студій вчителів та викладачів, особливості історичного розвитку регіону, якісний доступ до необхідної інформації, індивідуальні особливості здобувачів освіти. Далі слід охарактеризувати основні напрями дослідницької діяльності здобувачів профільної середньої освіти: публічна історія, регіоналістика, історія повсякденного життя, історія інтелектуальної та матеріальної культури, гендерна історія, історія українських національно-визвольних змагань та руху опору, біографістика, генеалогічні студії, тощо.

У **третьому** питанні магістри мають охарактеризувати основні види та результати досліджень здобувачів профільної середньої освіти, а саме повідомлення, доповіді, реферати, наукове есе, мультимедійні презентації, тези, наукові статті, продукти виконання інформаційних, дослідницьких, творчих проєктів (подкасти, відео, документальні фільми, історичні блоги, розробки віртуальних екскурсій, сайти, виставки, записи інтерв'ю, тощо). Варто магістрам також відзначити, що дослідницька діяльність здобувачів профільної середньої освіти може реалізуватися на семінарських, практичних заняттях і в позаурочний час, зокрема на студентських наукових турнірах, науково-практичних конференціях, круглих столах, науково-практичних семінарах, учнівських конкурсах науково-дослідницьких робіт. Ефективними формами організації дослідницької діяльності здобувачів профільної середньої освіти є факультативи, наукові гуртки, наукові товариства, наукові лабораторії, експедиції, екскурсії науково-практичного спрямування .

У **четвертому** питанні магістрам доцільно передовсім подати теоретичне визначення методу усної історії як інструменту організації дослідницької діяльності здобувачів профільної середньої освіти. Далі магістрам слід розкрити значення методу усної історії, наголосивши на ефективному поєднанні науковості і практичності; відповідності концепції компетентної моделі навчання; формування дослідницької, інформаційної та комунікаційної компетентності; сприяння збереженню історичної пам'яті; формування критичного мислення та емпатійних якостей особистості, формування самостійності та відповідальності за власні дослідження та свідомої громадянської позиції, можливість проведення міждисциплінарних досліджень. Магістри мають розкрити й основні принципи та теоретико-методичні засади організації усно-історичних досліджень у закладах профільної середньої освіти: добровільність участі респондентів; дотримання етичних правил і культури академічної доброчесності; перевірка достовірності отриманих даних і верифікація, критичний аналіз суб'єктивних спогадів. Варто магістрам охарактеризувати й основні етапи реалізації усно-історичних досліджень здобувачів профільної середньої освіти, а саме підготовчий (визначення теми, формулювання дослідницьких завдань, складання запитань для інтерв'ю, ознайомлення здобувачів освіти з етичними принципами); польовий (проведення інтерв'ю, аудіо або відеофіксація, ведення нотаток); аналітичний (транскрибування інтерв'ю, порівняння з іншими джерелами, формулювання висновків); презентаційний (створення проєкту, публічний захист усно-історичного проєкту). Доцільним буде і наведення можливих тем, які можуть бути запропоновані здобувачам профільної середньої освіти для усно-історичних досліджень, пояснюючи можливі хронологічні межі дослідницьких проблем:

родинна історія у певний період, шкільне життя у певний відтинок часу, історія місцевого підприємства в особах, історія повсякдення у певний період, свідчення очевидців Чорнобильської катастрофи, Революції на Граніті, Помаранчевої революції, Революції Гідності; історія волонтерського руху в період російсько-української війни 2014-2026, інтерв'ю з воїнами ЗСУ, історія військового капеланства, історії внутрішньо-переміщених осіб, тощо. Магістри також мають розкрити і можливі ризики у застосуванні методу усної історії як шляху організації дослідницької діяльності здобувачів профільної середньої освіти, а саме суб'єктивність спогадів респондентів, небажання респондента давати інтерв'ю, порушення етичних правил, недостатні уміння застосовувати цифрові інструменти і навички транскрибування інтерв'ю.

Семінарське заняття № 7.

Система контролю за результатами навчання здобувачів закладів профільної середньої освіти

План:

1. Система оцінювання результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти.
2. Теретико-методичні засади контролю результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти.
3. Тестування як метод контролю результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буланов Ю.І. Використання тестів при вивченні основних положень інтегрованого курсу «Громадянська освіта». *Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін»* / [упоряд. Г. Г. Яковенко]. Х., 2020. С. 11- 14.
2. Відеороз'яснення до завдань ЗНО минулих років. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL7W0Eg-e6WiFJU8xvefNzJlrFaHaZRyWu>.
3. Гейміфікована онлайн-платформа iLearn. URL: <https://ilearn.org.ua>, <https://www.youtube.com/@iLearnUA>.
4. Горохівський П.І. Методика викладання історії : курс лекцій [для студентів денної та заочної форм навчання]. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 284 с.
5. Горохівський П.І. Теорія і методика навчання історії : курс лекцій : навчальний посібник у 3-х частинах [для студентів денної та заочної форми навчання] (авт.-упоряд.). Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 370 с.
6. Громадянська освіта та методика її навчання: підручник для студентів педагогічних закладів вищої освіти. За загальною редакцією Т. В. Бакка, Т. В. Мелещенко. Київ : УОБЦ «Оріон», 2019. 320 с.
7. Демонстраційні варіанти НМТ. URL: <https://testportal.gov.ua/demonstratsijnivarianty-nmt/>; – офіційний звіт про результати НМТ у 2024 році (том II). URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2024/09/ZVIT-NMT_2024-Tom1.pdf
8. Десятов Д. Використання комп'ютерних тестів на уроках історії. *Історія в школі*. 2010. №5–6. С.33–37.
9. Діброва Д. Організація дистанційного навчання в коледжі. *Фахова передвища освіта*. № 3. 2021. С. 28-32.
10. Желіба О. Методика розв'язування тестових завдань з історії. *Історія в школах України*. 2009. № 11. С.23–29.
11. Кісеєва Ю. Інформаційно-ресурсне забезпечення в процесі викладання гуманітарних дисциплін. *Фахова передвища освіта*. № 4. 2022. С.106–109.
12. Контроль освітніх результатів учнів ліцею в умовах інтегрованого навчання : методичний посібник / Ільченко В. Р., Гуз К. Ж., Засекіна Т. М., Ільченко О. Г., Гринюк О. С., Антонюк М.А., Олійник І. М., Білик Н. І., Ляшенко А. Х., Педенко В. П.. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 150 с.
13. Коренькова Г.М. Тестові завдання як засіб підсумкового контролю навчальних досягнень. *Історія та правознавство*. 2014. № 10–11. С. 9–10.
14. Коренькова Г.М. Тестові завдання як засіб підсумкового контролю навчальних досягнень. *Історія та правознавство*. 2014. №10–11. С.9–10, №12. С.6–9.
15. Короткі тематичні тести в онлайн-тестувальнику на сайті Львівського РЦОЯО. URL: <http://lv.testportal.gov.ua:8080>

16. Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. Актуальні питання компетентісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 334 с.
17. Кутик О.М. Щодо якості педагогічних тестів навчальних досягнень учнів. *Історія та правознавство*. 2012. № 6. С. 2–6; № 8. С. 5.
18. Малієнко Ю. Тестування в контексті дослідницького навчання профільної школи. *Історія в школах України*. 2010. № 2. С. 28–31.
19. Мартинчук І.І. Дидактика історії та управління освітою: навчально-методичний посібник для студентів ОП «Публічна історія». Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 147 с.
20. Матеріали Всеукраїнської школи онлайн. URL: <https://lms.e-school.net.ua>
21. Мельник І. Пошук ефективних шляхів виміру групової роботи студентів. *Фахова передвища освіта*. № 4. 2020. С. 16–26.
22. Онлайн-освіта: як здобувати знання в епоху діджиталізації. URL: <https://bazilik.media/onlajn-osvita-ia-k-zdobuvaty-znannia-v-epokhu1didzhytalizatsii/>.
23. Островський В. Тестовий контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів з історії в контексті компетентісного підходу. *Історія в школах України*. 2010. № 2. С. 4–14.
24. Павленко О. Контроль в освіті як дидактична категорія і наукова проблема. *Історія в школі*. 2015. № 5. С. 20–22.
25. Практичні рекомендації щодо підготовки до ЗНО з історії України : метод. реком. / уклад. : О. О. Короткова, І. В. Хайло. Лисичанськ : ТОВ «ФОКСПРИНТ», 2021. 61 с.
26. Приходько А. Тестове оцінювання на уроках історії. *Історія в школі*. 2008. № 2. С. 6–12.
27. *Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів* / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 288 с.
28. Процюк І., Козаченко Р., Сокур О. Формувальне оцінювання на заняттях із гуманітарних дисциплін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 1 (105). С. 259–267.
29. Ремех Т., Пометун О. Методика навчання учнів ліцею громадянської освіти : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 222 с.
30. Сорокіна Т. В. Інформаційно-комунікаційні технології навчання на уроках суспільних дисциплін в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи : збірник тез VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, Суми, 28-29 березня 2019 р.* Київ : Педагогічна думка, 2019. С. 66–69.
31. Старжець В. І. Методика використання формульованого оцінювання на уроках історії. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького ДПУ ім. І. Франка*. 2023. Вип. 64. Том 2. С. 317–322.
32. Суходольська Н. П. Методика роботи з тестовими завданнями при вивченні суспільствознавчих дисциплін. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 1. С. 47–56.
33. Терно С. Методика укладання та використання тестових завдань. *Історія в сучасній школі*. 2012. №1. С.42–47.
34. Тести минулих років, розміщені в розділі «Підготовка. Тести минулих років». URL: <https://testportal.gov.ua/testy-mynulyh-rokiv/>
35. Тренувальні варіанти на сайті osvita.ua. URL: <https://osvita.ua/test/86485/>
36. Тукало Е.П. Діагностика стану сформованості учнів інформаційної компетентності під час вивчення історії. *Історія та правознавство*. 2014. № 10–11. С. 7–8.
37. Федоров С.П. Тести як засіб перевірки знань школярів. *Історія та правознавство*. 2011. № 28. С.2–6.
38. Шкільні посібники / підручники. URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>
39. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.

Методичні поради

У **першому** питанні необхідно висвітлити теоретичні засади, на яких ґрунтується система оцінювання результатів навчання та основні види оцінювання (формувальне, підсумкове та державна підсумкова атестація) здобувачів профільної середньої освіти. Варто також акцентувати увагу, що в основу критеріїв оцінювання за 12-бальною шкалою покладений компетентнісний підхід. Тобто, система оцінювання у профільній середній освіті спрямована не лише на фіксацію знань, а й на вимірювання рівня сформованості ключових і предметних компетентностей, готовності до подальшої освіти та професійного самовизначення. Магістрам варто відзначити також, що у профільній середній освіті результати навчання з історичних дисциплін визначаються рівневою диференціацією (базовий рівень дисципліни чи профільний поглиблений рівень) та інтегрують: знання (змістовий компонент); уміння та навички (діяльнісний компонент); цінності та ставлення (аксіологічний компонент); дослідницьку компетентність (поглиблений рівень). Доцільно магістрам проаналізувати і загальні критерії оцінювання відповідно до груп результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти та критерії оцінювання певних інструментів контролю (укладання хронологічних порівняльних таблиць, аналіз джерела, виконання різнорівневих тестових завдань, написання історичного есе, реферату, створення презентації, участь у груповому проєкті, дискусії, грі, тощо). Магістри повинні також наголосити на іважливості дотримання принципів академічної доброчесності при оцінюванні результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти.

У **другому** питанні необхідно висвітлити сутнісні характеристики поняття контролю результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти, а саме спрямованість на процес виявлення, вимірювання та оцінювання рівня сформованості предметних і ключових компетентностей, історичного мислення, аналітичних, інтерпретаційних, оціночних умінь, умінь працювати з джерелами інформації, умінь здійснювати критичний аналіз інформації, здатності застосовувати знання у практичних ситуаціях, здатності до дослідницької діяльності; поєднання традиційних та інноваційних методів; діагностична й розвивальна спрямованість; врахування профілю навчання та індивідуальних освітніх траєкторій.

Далі магістрам слід охарактеризувати основні функції контролю результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти, акцентуючи увагу на характеристичні формувальної, діагностичної, коригувальної, орієнтувальної, мотиваційної, розвивальної, прогностичної, виховної функцій. Також магістри мають коротко проаналізувати основні підходи до класифікації видів контролю результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти та охарактеризувати їх: за часом проведення (вхідний –діагностичний, поточний, тематичний, підсумковий (семестровий, річний), держаний підсумковий (державна підсумкова атестація, національний мультипредметний тест); за формою організації (індивідуальний, груповий, фронтальний, диференційований); за способом здійснення (усний, письмовий, тестовий, практичний, проєктний, портфоліо, самоконтроль та взаємоконтроль). При характеристиці методів контролю особливу увагу слід звернути не тільки на традиційні методи контролю (усне опитування, письмові контрольні роботи, тести, історичні диктанти, роботи з картами таблицями, схемами, діаграмами, але і на інноваційні компетентісно орієнтовані методи: історичне есе; групові та індивідуальні, інформаційні, пошукові, дослідницькі проєкти; портфоліо здобувачів профільної середньої освіти (систематизоване зібрання робіт учнів, зокрема дослідження, есе, мультимедійні презентації); кейсовий метод, дискусії та дебати, методи та інструменти формувального оцінювання. Серед методів формувального оцінювання слід виокремити ті, які є ефективними у закладах профільної середньої освіти, а саме «фішбоун», «діаграма Вена», «ромашка Блума», «асоціативний куш», «миттєве есе», «спінер ідей», тощо. Магістрам необхідно також охарактеризувати цифрові інструменти для проведення онлайн-контролю успішності здобувачів профільної середньої освіти,

зокрема kahoot.com, socrative.com, quizlet.com, Google форми, quizizz.com, onlinetestpad.com , тощо.

У **третьому** питанні магістри мають охарактеризувати переваги тестового контролю, а саме об'єктивність оцінювання, стандартизованість, економія часу, можливість протягом невеликого часу перевірити велику кількість здобувачів профільної середньої освіти, можливість комп'ютерної перевірки, порівнювальність результатів, якісний та доволі швидкий моніторинг якості освітнього процесу, можливість реалізації диференційованого підходу, визначення рівня засвоєння навчального матеріалу; перевірка сформованості предметних і ключових компетентностей; підготовка учнів до зовнішнього незалежного оцінювання; виявлення прогалин у знаннях. Варто окреслити і основні недоліки застосування тестів, а саме обмежені можливості перевірки творчих здібностей, неможливість простежити причинно-наслідкові зв'язки у відповідях учнів, психологічне напруження здобувачів профільної середньої освіти, формалізація освітнього процесу, можливості вгадування правильної відповіді. Магістри мають охарактеризувати і дидактичні вимоги до якісних тестів: об'єктивність, чіткість формулювання завдань, валідність, надійність, тощо.

Магістри повинні охарактеризувати й основні підходи до класифікації тестів у відповідності до різних критеріїв, а саме в залежності від дидактичної мети та місця в освітньому процесі: діагностичні тести, тести поточного контролю; тести тематичного контролю; тести підсумкового контролю, тести зовнішнього незалежного оцінювання (національний мультипредметний тест). Залежно від об'єктів оцінювання слід виокремити тести для контролю знань та тести оцінювання умінь і навичок. Слід звернути увагу і на класифікацію тестів у відповідності до рівня складності та виокремити тести на розпізнавання історичної інформації; конструктивні тести, тести-задачі, тести проблеми. Магістри також мають охарактеризувати види тестів за формою завдання: з вибором однієї правильної відповіді; завдання на встановлення послідовності та відповідності; завдання з множинним вибором; завдання відкритої форми з короткою відповіддю; завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю. Варто проаналізувати які є види тестів та розкрити специфічні особливості завдань у національному мультипредметному тесті.

Електронне навчально-методичне видання

Світлана Біла

**Методика навчання історії у закладах
профільної середньої освіти**

Методичні рекомендації до семінарських занять

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Технічний редактор
Ірина Негура